

N. IORGA.

PROBLEMA EVREIASCĂ

LA CAMERĂ

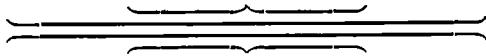
O INTERPELARE,

CU O INTRODUCERE

de A. C. CUZA

ȘI

note despre vechimea Evreilor în țară.

VĂLENII-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA „NEAMUL ROMĂNESC”, SOCIETATE PE ACȚIUNI
1910.

N. IORGA.

PROBLEMA EVREIASCĂ

LA CAMERĂ

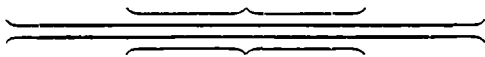
O INTERPELARE,

CU O INTRODUCERE

de A. C. CUZA

ȘI

note despre vechimea Evreilor în țară.

VĂLENIÎ-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA „NEAMUL ROMĂNESC”, SOCIETATE PE ACȚIUNI
1910.

NAȚIONALISTIȚII ȘI PROBLEMA JIDOVEASCĂ.

— INTRODUCERE DE A. C. CUZA —

Interpelarea prietenului nostru d. N. Iorga, deputatul Iașului, ținută la Cameră în ziua de 11 Februar 1910, «în chestia agitațiilor evreiești», e, fără îndoială, un eveniment politic de o însemnătate deosebită. Ea a provocat clarificarea unei situații, de multă vreme nelamurită, de cel mai mare interes pentru noi. Și iată care a fost acea situație și în ce constă lămurirea ei:

Căutînd pururea să speculeze asupra poziției Jidanilor din țară, politicienii partidelor au avut în totdeauna, față de problema jidovească, o atitudine îndoielnică. Pe de o parte, ei se prezintă ca «tot așa de bunî Romîni», ca oricare altul, cari nu primesc «lecții de patriotism» de la nimeni, și cari, la nevoie, votează bucuros și legi de ocrotire împotriva «pericolului jidovesc». Iar, pe de altă parte, ei stau în serviciul Jidanilor, zadarnicînd toate măsurile de ocrotire a elementului românesc. În modul acesta, de multă vreme, ei împacă și varza patriotismului și capra intereselor lor. Iar, cînd voiești a-î sili să meargă pe un drum hotărît, sau măcar sa se rostească cu hotărîre, îndată îi vezi făcînd pe «diplomații», pe oamenii îngîjorați de situația internațională a României, cari nu pot să faca niciun pas nechibzuit în această «chestie gravă», din cauza «Europei». E bine chiar, zic ei, ca ac ast chestie nici să nu se agite, «înnainte de vreme». Trebuie sa temporisăm, sa ne ferim de orice acțiune, fie chiar numai cu aparențe antisemite, ca să nu provocăm «Europa», tocmai în aceste momente. Așa ne sfatuiește de pildă, ilustrul domn C. Stere — prieten cu Sarnieibici, și cu Gelehrter — scriînd în «Viața Românească», din Novembre 1907, p. 205:

«În momentul cînd și în Rusia, unde situația se d osebete radical «de a noastră, Evreii sînt pe cale de a capata egalitat a de drepturi civile și politice, în interesul cui ar fi legenda ca Romania rămîne «ultimul focar al antisemitismului în Europa?»

«Niciun popor, cu atît mai puțin al nostru, nu se poate îngrađi până «la înfinit, fără pedeapsă, împotriva ideilor moderne și .. nici împotriva «acțiunilor politice din afară....»

Așa dar, vedeți: e vorba de nimic mai puțin decât de «*Europa*», de o «*acțiune politică din afară*», de care trebuie să ne temem, pentru că nu ne putem îngădi, până la infinit, «*fără pedeapsă, împotriva ideilor moderne*»! Așa vorbește ilustrul domn C. Stere, făcînd pe «*Meternikul*» problemei jidovești. Iar, la rîndul său, nu mai puțin ilustrul Gheorghe Panu, în «*Săptămîna*» de la 8 Ianuar 1910, ni spune, cu o adorabilă naivitate, — gura păcătosului adevăr grăiește —, ce este chestia jidovească, pentru acești politiciani:

«Niciodată, pentru oamenii serioși politici, chestia evreiască n'a luat «un caracter intransigent definitiv și iremediabil, ci totdeauna a fost «considerată ca o chestie de relativitate.»

Se înțelege: «*chestie de relativitate*», pe care o poți suci așa, sau altfel, după împrejurări. *Daui parale Jidanii*, te angajează ca avocat, sau măcar ca samsar pentru vînzări de imobile către Stat, sau cel puțin se abonează cu reclame bine plătite la revistele noastre — «*nu ne putem împotrivi fără pedeapsa ideilor moderne*», și «*Europa*» e gata să ni facă bucluc, dacă nu ne lăsăm a fi mîncăți de Jidani. *Nu dau* — trebuie să luăm măsuri de apărare cel puțin împotriva lui *Mochi Fișer* și a lui «*Fișerland*». Vedeți: și așa, și așa.

«*Intransigenți*», în această materie, sînt numai «*naționaliștii*», pentru cari problema jidovească nu e «o chestie de relativitate». Dar aceștia sînt numai niște *maniaci*, niște «*scandalagi antisemiți*», cari se luptă cu «*arme ruginite*», scoase din arsenalul «*prigonirilor medievale*», cu propagandă de ură, «cu pătimășă ațfăre de excese, cu răscolirea în masele populare a instinctelor bestiale, cu injurii triviale și grosolane», — cum se exprimă, cu prefăcută indignare, același ilustru domn C. Stere, în stilul său evreo-căzăcesc. Iar cellalt nu mai puțin «*ilustru*» din compania jidoviților, Gheorghe Panu, cu «*autoritatea*» sa de om ajuns la șeptezeci de ani, avînd o întinsă «*experiență*» în materie, completează «*doctrina politicianilor romîni*» — și pentru și contra Jidanilor, — zicînd:

«Ceî cari văd ca pericol național pe Evreii din țară, sînt pur și simpu ridicoli: trebuie un cap de găină ca al d-lui Iorga ca să aibă o asemenea concepție.»

Doar tocmai aceasta este *teoria care și convine Jidanilor*, în momentele de față, și anume: că ei nu sînt un pericol, că nu putem întreprinde nimic în contra lor, că e bine chiar nici să nu vorbim de dinșii, din cauza «*Europei*», pentru a nu provoca noi înșine o soluție a problemei, defavorabilă nouă, «*înainte de vreme*». Aceasta este «*teoria*» expusă, cum am văzut, de cei doi «*ilustri*», C. Stere și Gheorghe Panu» care e chemată să justifice «*acțiunea*» tuturor jidoviților, și de care s'au folosit în totdeauna Jidanii, pentru a ne cucerii. Căci, întreaga *putere a Statului* aflîndu-se în minile acestor politiciani, toată *politica* noastră, chemată să apere interesele Romînilor, a fost absolut favorabilă cuceririi jidovești, după cum se vede din rezultatele la care am ajuns.

Împotriva acestor uneltiri periculoase ale politicianismului trădător—său, în tot cazul, inconștient — s'a ridicat *mișcarea naționalistă*, conștientă de chemarea ei.

Naționalistiî afirmă hotărît : problema jidovească nu-î o *«chestie de relativitate»*, ci un *pericol național, absolut*. El nu se poate înlătura decît prin o activitate energetică, pe toate terenurile, a întregului popor românesc, pe care trebuie să-l deșteptăm, învederindu-î primejdia cotropirii jidovești. Pentru aceasta, e nevoie de o *mișcare naționalistă* întinsă, care n'are a se teme de preținsele *«idei moderne»*, și trebuie să le răspingă cu hotărîre, dacă e ca ele să însemneze cucerirea noastră de către Jidanî. În tot cazul, noi avem dreptul și datoria de a discuta, cît de larg, cu toată limpezimea, orîcînd și oriunde, *«pericolul jidovesc»*, de care sintem amenințați, fără a ne preocupa de ce va zice *«Europa»*, și fără a ne speria de gogorița *«acțiunii politice din afară»*, cu care caută să ne adoarmă politicianii jidoviți.

Și, din acest punct de vedere tocmai, a risipirii acestei atmosfere de confuzie și de mișelie de gîndire, în care am fost ținuți atîta timp, strălucita interpelare a tovarășului nostru d. N. Iorga are o însemnătate deosebită, lămurindu-ne definitiv. Putem zice că ea însemnează o *epocă* în lupta pe care o ducem pentru emanciparea noastră economică, înfățișându-ni-se, în tot cuprinsul ei, ca o adevărată *operă de om de Stat*, care represintă și formulează, cu admirabilă precizie, și în formele inșeși ale *spiritului său național*, aspirațiile întregului nostru neam. Căci e și *cugetare politică* adîncă în această interpelare, și *însuflețire patriotică* înălțătoare și *spirit românesc* adevărat, acel spirit de satiră caracteristic al poporului românesc, față de străini, izvorînd din instinctul rasei sale și al trăinicieii noastre pe acest pămînt, stăpînit de noi, de veacuri, împotriva altor neamuri — al zicătoarei : *«apa trece, pietrele rămîn»*.

*

De la început, d. N. Iorga a făcut o îndoită distincție necesară : între *chestia jidovească* și *agitațiile jidovești*, pe de o parte, iar, pe de altă parte, între *acțiunea poporului românesc*, față de problema jidovească, și *acțiunea Statului*, zicînd :

«Eû n'am anunțat o interpelare în *chestia evreiască*.

«Eû am anunțat o interpelare în ceia ce privește *agitațiile evreiești* «din ultimele timpuri».

«Acum, între chestia evreiască întreagă și agitațiile evreiești din ultimele timpuri, este, fără îndoială, o legătură. Însă una nu este alta. «A vorbi despre *agitațiile evreiești*, care se pot dovedi și care trebuiesc «împiedecate, aceasta nu înseamnă a trata *«chestia evreiască»*».

Și iată în ce constă *chestia evreiască*, și în ce mod ea urmează a fi rezolvită de către *poporul românesc*, în întregime, sprijinit de Guvernul său .

«Chestia evreiască există. *Există*, și națiunea, poporul nostru, în întregimea lui, în întregimea puterilor sale și în deplină conștiință a chemării sale va ști să rezolve chestia evreiască. *Chestia evreiască*,

«prin urmare, e o chestie care privește națiunea noastră, și nu privește în rîndul întăinului Guvernul.

«Chestia evreiască nu este o chestie negativă, e o chestie pozitivă, e o chestie care se leagă de o mulțime de alte chestii, și care formează o chestie mare a noastră chestie națională, adică chestia drepturilor noastre în toate domeniile și în toată întinderea teritoriului asupra căruia singuri avem și drepturi etnice și istorice.

«Un neam întreg se silește să capete ceia ce a pierdut. Un neam «întreg, prin conștiință, muncă și economie. El înțelege pe deplin drepturile sale și chemarea sa de a recîștiga trecutul pierdut. Și orice Guvern ar cărmui România, este dator să ajute neamul care este reprezentat prin Statul nostru, și singur el este reprezentat prin acel Stat, să-l ajute întru capătarea drepturilor sale veșnice.»

Așa dar chestia evreiască, acea «chestie» de care pare că să îngrozesc să se atingă politicienii partidelor, e lămurit formulată aici, împreună cu soluția ei: ea este problema recuceririi de către poporul românesc, prin conștiință, în muncă și economie, a pozițiilor pierdute, eliminînd pe Jidanii, cu ajutorul Statului, care nu poate să reprezinte decît interesele lui, avînd un caracter exclusiv național.

«Statul acesta a fost întemeiat de Romîni; Statul acesta s'a sprijinit pe vitejia, munca românească; Statul acesta s'a întărit prin cultura românească; Statul acesta a fost stăpînit de spiritul românesc; prin urmare el nu poate să trăiască decît cu acest caracter.

«Dacă, din nenorocire, mulțămîta păcatelor noastre, am ajunge să schimbăm caracterul României, acordînd în parte ceia ce ni cer acei domni, atunci România n'ar mai fi România. Misiunea ei întregă ar dispărea, chemarea ei pentru viitor n'ar mai putea să se menție.»

Și, acum, față de Statul acesta românesc și față de poporul nostru, ale cărui interese el le reprezintă exclusiv, Jidanii nu pot avea niciun drept decît de folosință a drepturilor civile, întru cît respectă legile acestei țări, care este și trebuie să rămînă «România», adică patrimoniul «Romînilor».

În trecut, Jidanii apar, vremelnicește, ca spoliatori ai țerănimii, prin camătă, sau căutînd a ruina pe negustorii romîni, prin manopere necinstite. De aceia vedem că Petru Șchiopu-î alungă din Muntenia pe la 1568, cum zice: «pentru că ieau, prin camătă, singele raialelor». Iar la 1579, același Domn îi alungă și din Moldova, arătînd iarăși motivul, care este, cum se exprimă hrisovul, că ruinează pe negustorii moldoveni.

În ce privește timpurile mai apropiate de noi, Jidanii apar de la început ca «nație jidovească», fiind considerați ca «străini», fără niciun drept asupra acestui pămînt. Astfel, la 1831, «nația jidovească», vine milogindu-se la Chișeleu, ca «să poată lua în arendă moșii boierești». Iar în Moldova se știe că înmulțirea lor datează de la Mihaî Sturza, cînd, iarăși, apar în documente ca «nație jidovească», în totul deosebită de moldoveni. Și, chiar acum mai în urmă, Jidanii din România au dovedit că sînt așa de străini în sufletul lor,

încît, la 1869 încă, ei au strîns mai multe mii de galbeni pe care le-au dat Ungurilor, ca să innarneze honvezii împotriva unor presupuse atacuri din partea oștilor românești.

În asemenea condiții, despre un *drept* al Jidanilor veneticii față de Statul românesc național, nu poate fi vorba. Și mai puțin încă se pot tolera *agitațiile* lor, prin presă și întruniri publice, care sînt *drepturi ale Romînilor*, garantate prin *Constituția* Statului românesc.

«*Libertatea aceasta a presei aparține Romînilor, și nu străinilor —, zice d. Iorga. Prin urmare, în Țara Românească pot să scrie Romîni ce vor găsi cu cale —, dacă vor scrie lucruri rele, cu atît mai rău pentru dinșii. Dar, în sfîrșit, din punct de vedere constituțional, nu-i poți opri. Dar avem dreptul să cerem ca, în această țară, să nu se facă politică despre noi, despre interesele țerii noastre, cu privire la viitorul țerii noastre, decît numai de Romîni.*»

Și iată cum lămurește d. N. Iorga mai departe *punctul de vedere românesc* față de *agitațiile* Jidanilor prin *întruniri*, ba încă avînd pretenția de a ținea și un *congres evreiesc*:

«*În această țară nu poate să aibă nimeni revendicații naționale, exprimate în congrese politice cu caracter național, decît Romîni; nu se poate vorbi despre rosturi naționale decît cînd aceste rosturi naționale sînt rosturi ale noastre.*»

«*Ce ați zice d-voastră dacă Bulgarii din Dobrogea s'ar adresa cu o cerere către Guvernul român, în care ar spune, profitînd de drepturile acordate Dobrogenilor: îngăduiți-ni să ținem la Tulcea un congres politic bulgar, în care să facem valabile revendicațiile noastre împotriva Statului român?*»

De altfel, ce scop ar putea să aibă aceste *agitații evreiești*? Ele nu pot să ducă la nimic. Și de-aceia tocmai d. N. Iorga cere ca Guvernul să rostească cuvîntul său hotărîtor, pentru a pune capăt unor uneltiri sterile și periculoase:

«*Aceste aspirații (ale Jidanilor) sînt zădarnice, și, decît să-i lăsăm și pe ei să creadă că pot ajunge la un capăt cu asemenea revendicări, cred că e mai bine să li dăm un răspuns lămurit, și acest răspuns nu-l poate da decît Guvernul. Guvernul nu poate rămînea decît pe punctul art. 7 modificat, dar cred că niciun partid din România nu se poate coborî să dea mai mult decît atîta. Și, în ce privește agitațiile acestea, cred c'ar fi de dorit ca Guvernul să declare că el le privește cu ochi cari numai simpatici nu pot fi. Și că, în special, nu poate îngădui ținerea unui congres de agitație în București, care să reprezinte, din partea unor străini, niște aspirații cu totul inadmisibile din punctul de vedere al stării actuale și a menirii în viitor, adeo potrivă de naționale, a Statului nostru. Să se gîndească cum că, în cas contrariu, nimeni dintre noi nu poate să garanteze că popora-*

«ția noastră va păstra până la sfârșit, liniștea desăvârșită și magnanimă pe care a păstrat-o până acum față de aceste provocări continue.»

Așa s'a terminat, în «aplausele prelungite» ale Camerei, magistrala interpelare, ca concepție de om de Stat, ca gândire logică și ca însuflețire românească, a represintantului Colegiului al II-lea de Iași, d. N. Iorga, care a făcut astfel încă un mare serviciu îndrumării noastre politice, lămurind una din cele mai *voit* obscure probleme, pe care pururea au căutat să o întunece *ai noștri*, cu partidele lor. Meritul cel d'întiău al d-lui N. Iorga e însă tocmai că a provocat o lămurire, pe care politicianii pretindeau că sînt *siliți* s'o încunjure, cu aiere de mister.

*

Răspunzînd interpelării d-lui N. Iorga, iată declarațiile, pe care le-a făcut șeful Guvernului și al partidului liberal, d. Ion I. C. Brătianu, în aceiași ședință a Adunării Deputaților, de la 11 Februar 1910 :

«D-lor deputați, de și o cred superfluă, dar, de oare ce mi s'a cerut formal, voi face declarațiunea că Guvernul rămîne pe terenul Constituției și că n'a intrat în gîndul nostru ca să cerem vre-o modificare a Constituției. (Aplause.)

D. N. Iorga : Foarte bine.

«D. I. I. C. Brătianu : Dar, tot din spirit constituțional și consecințe cu întreaga dezvoltare a caracterului nostru, nu admitem nicio deosebire privitoare la cei cari sînt cetățenii romîni, fie ei din orice profesiune, și fie ei de orice origine.

«Din moment ce nașterea sa și mijloacele constituționale i-au făcut cetățenii romîni, noi îi privim cu aceleași simțăminte, și de aceea nu pot urmări pe onor. interpelator cînd făcea genealogia cutărui sa și cutărui redactor, întru cît ei au drepturile cetățenești.

«În ceia ce privește datoria Guvernului de a intra în polemică cu diferiți calomnatori ai Statului și ai neamului nostru în străinătate, fie cîn legătură cu chestia evreiască, fie cu agitația revoluționară internațională, îmi veți permite să zic că nu cred că este de demnitatea noastră ca Guvern de a transforma chestiile cu caracter intern în chestii cu caracter internațional. (Aplause.)

«Este incontestabil o datorie a publiciștilor și a oamenilor noștri de a condeii de a face să se știe și în țară și în străinătate care este adevăratul caracter al tuturor acestor discuțiuni, însă noi stăm pe tărîmul pe care ni-l impune conștiința demnității noastre : chestiile acestea sînt de caracter intern, și nu vom admite din partea nimănuși ca ele să ia alt caracter, pe orice cale ar fi. (Aplause prelungite.)

«Tocmai pentru că aceste chestii sînt cu caracter intern, eu cred că este, nu numai în interesul Statului, dar și în interesul Evreilor cari vor să trăiască pașnic și amical în granițele noastre, ca ei din ce în ce să arăte solidarizarea lor cu interesele noastre și desolidarisarea lor cu interesele care ni sînt străine sa și vrăjmașe. (Aplause prelungite.)

«Constat de asemenea că orice soi de agitație febrilă nu poate fi în

«folosul desvoltării noastre sociale, o zic aceasta și pentru acei cari nu «sînt cetățenii romîni, o zic și pentru acei cari sînt cetățenii romîni: «nu pe căile agitațiilor violente se fac clădirile sănătoase.

«Este însă o deosebire în ceia ce privește agitațiile făcute de cetățenii romîni. Guvernul e dator să le respecte, întru cît ele se mențin «în limitele legilor noastre. În ceia ce privește agitațiile din partea «acelora cari n'au drepturi politice, este în atributele Guvernului să «vadă ceea ce poate și ceia ce nu trebuie ca să tolereze. (Aplause.)

«Ceia ce aș dori este ca agitația străină să nu-și găsească coadă de «topor între cetățenii romîni. (Aplause prelungite și îndelungate.) Nicî «printre indivizi și nicî, mai ales, în organismele politice care au pre- «tenția să participe la viața noastră națională. (Aplause prelungite).

«În Statul nostru drepturile civile sînt aceleași pentru toți cei cari «se supun legilor noastre, în ceia ce privește însă drepturile «politice», «Guvernului i se impune respectul lor, din partea Constituției, numai «față de acei cari au drepturi cetățenești. (Aplause.)

«Între aceste drepturi sînt : libertatea presei, libertatea întrunirilor. «(Aplause.) În ceia ce privește pe cei cari n'au drepturi politice, ră- «mîne ca Guvernul, precum am spus, să judece unde atît interesul, cît «și siguranța Statului îi impun să intervie. (Aplause îndelung pre- «lungite.)

Față de aceste declarații, de altfel, în mare parte, pe deplin mulțămitoare, ale primului-ministru d. I. I. Brătianu, d. N. Iorga avea datoria, se înțelege, să reserveze *punctul nostru de vedere naționalist*, ceia ce a făcut — prin următoarele cuvinte, pe care le reproducem după *Monitoriu* :

«D. N. Iorga : D-lor, iată ce voiam să spun : d. prim-ministru a răs- «puns tot ce putea să răspundă în situația d-sale, și cu cea mai «mare parte din răspunsul d-sale sînt cu desăvîrșire mulțămît. (Aplause.)

Și, în adevăr, că «în cea mai mare parte» putem fi cu desăvîrșire mulțămiți și recunoscători d-lui N. Iorga, care a provocat această *lămurire a problemei jidovești*, așa precum trebuie să fie privită de toți Romîni, și de orice Guvern ar fi. Și s'a lămurit :

Ca străini, Jidanii se bucură de toate drepturile civile, întru cît se supun legilor noastre. Cît pentru drepturile politice, printre care e libertatea presei și libertatea întrunirilor, ele aparțin numai cetățenilor romîni.

Iată ceia ce au susținut naționaliștii în totdeauna și au cerut ca acest principiu constituțional să se aplice. Dar faptul important e că până acuma chestia aceasta se evita a se aduce în Parlament, ca nu cumva să se supere «Europa», care se prăpădește de dragostea Jidanilor săi. Interpelarea d-lui N. Iorga, ca și răspunsul primului-ministru au dovedit însă că se poate vorbi românește, în Camera României, fără ca «Europa» să aibă ceva de zis. Și cu aceasta s'a distrus pentru totdeauna o legenda, de care profitau Jidanii paraziți ca să se cuibărească tot mai adînc în trupul poporului românesc, cu ajutorul, bine plătit, al politicianilor jidoviți.

Cu atât mai caracteristic e faptul că, după întepelarea d-lui N. Iorga și declarațiile primului-ministru, nimeni n'a mai luat cuvîntul, putem zice: n'a mai îndrăznit să iea cuvîntul. Și doar se afla de față represintanții tuturor *ideilor opuse*, să li zicem «*idei*» de politeță. Așa, de pildă: a tăcut d. P. P. Carp, pe care Jidanii de la «*Neue Freie Presse*» îl numiau mai daunăz «*marchisul civilizației occidentale la Dunăre*»; a tăcut d. Tache Ionescu, cel cu «*darîmarea zidurilor chinezești*»; a tăcut d. Gheorghe Panu, care și-a făcut o specialitate din exploatarea chestiei jidovești; a tăcut, firește, și cei mai marunței, politicienii jidoviți de provincie, în frunte cu ilustrul domn C. Stere, cel cu «*ideia*» înființării unui *biurou de emigrare* al Jidanilor din România, cu banii Guvernului românesc! A tăcut, și, cu toate acestea, ce prilej putea fi mai nemerit decît acesta ca să-și explice «*ideile*» lor înaintea țerii — și față de noi, pe cari ne acuză că n'avem soluții și nu știm ce voim.

Tot atât de caracteristică însă e și *atitudinea Jidanilor*, pe cari întepelarea d-lui N. Iorga și declarațiile primului-ministru i-au amețit, așa că nu mai văd încotro. De pildă, ziarele jidovești «*Adivor*», și «*Upinii*», abia pomenesc cîteva cuvinte de cele desbătute la Cameră, urmînd politica cunoscută a lui «*nu știu, n'am văzut*». Iar alții se prefac că li pare foarte bine de ce s'a petrecut, cum e casui unui domn «*Acher*», care iată cum se exprimă în revista «*1907*», de la 22 Februar 1910:

«Coreligionarii miei ar fi de o neiertată ingratitudine dacă nu s'ar arata adînc recunoscători d-lui Nicolae Iorga. Mulțămîta d-lui Iorga, «*chestia evreiască a reinviat la o viața nouă, avînd chiar onorurile cum i discuții parlamentare, și a unor declarații făcute de pe banca «ministerială*».

«Acum chestia este din nou la ordinea zilei: acesta este cel mai mare «serviciu ce se poate face Evreilor în România, în împrejurările de azi».

«Cînd părea că chestia a adormit pentru totdeauna și că este «o înțelegere tacită între partide de a nu se atinge de ea, nici de aproape, nici de departe, resuscitarea ei poate fi numai în interesul «Evreilor».

«Cum se vorbește cu prilejul acesta despre Evrei, ce se zice despre «ei — este indiferent.»

Așa, zău: „indiferent“, jupîne Acher! Dar vedeți cum un Jidan, în curent cu afacerile cele tainice ale neamului său, caracterizează situația problemei jidovești, înainte de întepelarea d-lui N. Iorga: „cînd părea că chestia a adormit pentru totdeauna și că este o înțelegere tacită între partide de a nu se atinge de ea, nici de aproape, nici de departe“.

Și era, în adevăr, o înțelegere tacită, între politicienii jidoviți, ca să nu atingă problema jidovească, așa cerînd interesele *Cahalului*, pentru ca Jidanii tiptil, tiptil să ocupe toate locurile, *eliminîndu-ne*, după cum au făcut, în cea mai mare parte, prin uneltirile lor. Și tocmai *echivocul* acesta, prin acțiunea naționaliștilor, astăzi a încetat.

Li mai rămînea însă Jidanilor o ultimă formulă de apărare împotriva ur-

mărilor interpelării d-lui N. Iorga, și pe aceasta o represintă d-l *Gheorghe Panu*, în numele noilor săi „coreligionari“, scriind, în „Săptămîna“ de la 19 Februar 1910, supt titlul: „*Agitații evreiești?*“ — cu semn de întrebare, ca și cum n'ar fi:

«Săptămîna trecută, ridiculul care răspunde la numele de Iorga a desvoltat în Cameră o interpelare în chestia evreiască.

«Las de-o parte *agitațiile evreiești*, de care a spus numai copilării. «Interesant ar fi fost *ce gîndește acest domn în chestia evreiască și ce soluții are?* N'a avut curajul să o spună, căci ceia ce deosebște pe acest demagog de carnaval de alți demagogi de meserie din alte țări, este că el *are lașitatea de a nu-și exprima pe față gîndirea*.

«Soluția acestui demagog în chestia evreiască e de sigur alungarea «tuturor Evreilor din țară, și cel împămîntenit, dar nu are curajul s'o «spună.»

Maî întâi, am cere să fie înțelegere în cîmpul Zionului. Și se vede că nu este. Căci, după cum am văzut, jupinul „*Acher*“ se bucură de interpelarea d-lui N. Iorga, făcîndu-i complimente, de care nu are nevoie; pe cînd, în același timp, tot afit de jupinul *Panu* se supară, adresîndu-i injurii grosolane, care nu-l ating. Pe cine să credem, vă rog, onorați represintanții ai *Cahalului?* Căci: orî, orî? Sau e *bichirie*, „*metrane*“, sau e *supărare*, „*brooges*“, ca să o știm și noi.

Se vede însă că avem a face cu *trei formule* de apărare a Israelului parait, de-o potrivă de caracteristice pentru dînsul: cea d'întri, a „*Opinieii*“ și „*Adivor*“-ului, cu „*nu știu n'am văzut*“; cea de-a doua, a lui jupin „*Acher*“, cu „*ni pare bine, dija*“; și cea de-a treia, a jupinului *Panu*, cu injuriile grosolane și cu insinuarea că d-l N. Iorga nu are „*o soluție*“ a problemei jidovești, adecă: „*nu știe ce vrea*“.

Ca să răspundem acestei perfide insinuări, vom lămuri încă odată „*punctul de vedere naționalist*“ față de problema jidovească, așa precum apare și în interpelarea din urmă a prietenului nostru d-l N. Iorga, și precum a fost expus în atîtea rînduri, de la tribună și prin diferite scrieri, pe care nu mai e nevoie a le cita. Și, pentru a da o precizie încă și mai mare gîndirii noastre, o vom resuma în următoarele *cinci tese fundamentale*, care cuprind și *soluția naționalistă* a problemei jidovești:

1. *Problema jidovească e o problemă organică, pe care poporul românesc e chemat a o rezolvi prin conștiință, muncă și economie, și a cărei soluție nu poate fi decit eliminarea Jidanilor, înlocuirea lor treptată, în toate ramurile de activitate, pe care le-a cuprins prin surprindere, pe cînd nu eram pregătiți, pe teritoriul nostru, pe care singuri avem drepturi etnice și istorice de a-l stăpîni.*

2. *Orice Guvern ar cîrmui România este dator să ajute neamul care este represintat prin Statul nostru, — și singur el este și poate fi represintat prin acel Stat —, să-l ajute în silințele lui de rezolvire a problemei jidovești. Iar mijloacele prin care ea se va rezolvi au fost lămurit formulate în programul naționalist. Ele sînt: ocrotirea și stimularea silinților românești; în-*

ființarea de societăți cooperative; darea furniturilor și întreprinderilor publice la meșteri și comercianți români; alungarea Jidanilor de la sate, unde nu au dreptul de a locui; scoaterea Jidanilor din armată; eliminarea Jidanilor din presa românească, excluderea lor de la orice funcții, aplicarea severă a legii pentru încurajarea industriei în ce privește personalul românesc.

3. *În România nu au dreptul să facă politică despre noi, despre interesele țerii noastre, cu privire la viitorul acestei țeri decât Românii.* Libertatea a presei și libertatea întrunirilor sînt drepturi garantate de Constituție exclusiv cetățenilor romîni.

4. *Agitațiile Jidanilor, ca Jidani, nu se pot tolera.* Căci, întru cît sînt cetățeni, împămîntenii, ei nu mai au ce revendica; iar, întru cît nu sînt, ca straini, ei nu au dreptul să se agite.

5. *Poporul românesc și orice Guvern al său trebuie să rămîna pe punctul articolului 7 modificat, și niciun partid din România nu se poate cobori să dea mai mult decît atîta.* Așa fiind, agitațiile jidovești sînt întru totul zădărnice și periculoase pentru dînșii, provocînd resentimentele legitime ale poporului românesc. Jidanilor li rămîne calea legală a încetățenirii individuale, iar uneltirile lor în afară de lege orice Guvern are datoria de a le reprima, în interesul ordinii publice.

Aceste sînt cele cinci tese fundamentale care resumă punctul de vedere naționalist față de problema jidovească. Și acum întrebăm: oare ne-am exprimat lamurit? Dacă nu, să ne explicăm. Dacă da, atunci înțelegem ca acei cari discută cu noi, să se lămurească față de aceste tese, arătînd care sînt vederile lor.

Adevărul este că, în țara aceasta, naționalistii singuri au o soluție a problemei jidovești, conformă cu tradițiile noastre, cu interesele superioare ale poporului românesc, și cu situația lui internațională. Ceilalți nu sînt decît, său naivi, său speculanți, cărora li convine să pescuiască în apă turbure. Și noi stam la probă, cu oricine, pe acest teren.

Sa binevoiască dar acei cari poate că nu admit vederile noastre, să le discute. Așa dar să arăte de sigur:

1. Că e o altă soluție românească a problemei jidovești decît eliminarea Jidanilor.

2. Că orice Guvern ar cirmui România nu este dator să ajute poporul românesc în silințele lui de a rezolvi problema jidovească împotriva Jidanilor cotropitori.

3. Că în România și alții au dreptul să facă politică despre noi, decît Romîni.

4. Că agitațiile Jidanilor, ca Jidani, se pot tolera.

5. Că poporul românesc nu trebuie să rămîna pe punctul articolului 7 modificat, și că e vre un partid în România care ar putea să dea mai mult.

La aceste cinci tese hotărîtoare se reduce întreaga discuție. Și din cadrul lor de fier nu ni este permis a ieși. Așa dar: așteptăm. De-al de Gheorghă Panu și ceilalți jidoviți și Jidani au cuvîntul.

Noi am vorbit.

II.

ÎN CHESTIA AGITAȚIILOR EVREIEȘTI.

CUVÎNTAREA D-LUI N. IORGA, ROSTITĂ LA CAMERĂ ÎN ZIUA DE 11 FEBRUAR 1910

I.

Onorată Cameră,

Interpelarea aceasta a zăbovit, nu din vina mea, nici din vina șefului Guvernului, ci din vina unor împrejurări care nu sînt nici ele fără legătură cu agitațiile evreiești din ultimul timp. Glonte pe care l-a primit șeful Guvernului își are originea lui bine cunoscută. Dacă cercetăm această origine mai bine, în caracterul ei socialist s'ar recunoaște și o nuanță evreiască.

D-lor, interpelarea aceasta, pe care am anunțat-o de multă vreme, și care, din motive independente de voința mea și de voința șefului Guvernului, a fost aminată, interpelarea aceasta nu privește chestia evreiască.

Prin urmare, cînd s'a anunțat, din neștiință de cauză, cu anumite scopuri, că am intențiunea să întretin această Cameră, atît de ocupată acum cu desființarea Contenciosului, că am intențiunea, va să zică, s'o întretin cu chestia evreiască, s'a făcut o greșeală.

Eü n'am anunțat o interpelare în chestia evreiască.

Eü am anunțat o interpelare în ceia ce privește agitațiile evreiești din ultimele timpuri.

Acum, între chestia evreiască întreagă și agitațiile evreiești din ultimele timpuri este, fără îndoială, o legătură. Însă una, nu este alta. A vorbi despre agitațiile evreiești, care se pot dovedi și care trebuie împiedecate — și tocmai aceasta am intențiunea să cer d lui ministru de Interne și prim-ministru, a vorbi va să zică de agitațiile evreiești, aceasta nu înseamnă a trata chestia evreiască. De altmîntre chestia evreiască nu e de natură să fie tratată în Cameră. Chestia evreiască există. *Există*, și națiunea, poporul nostru, în întregimea lui, în întregimea puterilor sale și în deplina conștiință a chemării sale, va ști să rezolve chestia evreiască. Chestia evreiască prin urmare e o chestie care privește națiunea noastră, și nu privește în rîndul întâiü Guvernul.

Chestia evreiască nu e o chestie negativă, e o chestie pozitivă, e o chestie care se leagă cu o mulțime de alte chestii și care formează la un loc marea noastră chestie națională, adică chestia drepturilor

noastre în toate domeniile și în toată întinderea teritoriului asupra căruia singurii avem și drepturi etnice și istorice.

Guvernul de azi ca și Guvernul de mine are față de această parte a chestiei naționale care este chestia evreiască, are o datorie, și nu-mi pot închipui că se va găsi vre-odată un Guvern care să se sustragă de la această datorie. Un neam întreg se silește să capete ceia ce a pierdut. Un neam întreg, prin conștiință, muncă și economie. El înțelege pe deplin drepturile sale și chemarea sa de a recuștiga terenul pierdut. Și orice Guvern ar cărmui România, este dator să ajute neamul care este represintat prin Statul nostru, și singur el este represintat prin acel Stat, să-l ajute întru căpătarea drepturilor sale veșnice.

Va să zică, chestia evreiască este una, și agitațiile evreiești din ultimul timp, altceva.

Și, dacă nu se poate adresa cineva Guvernului pentru a cere măsuri de natură să resolve chestia evreiască, se poate adresa cineva și acestui Guvern și oricărui Guvern pentru a cere să împiedece provocarea elementului național, care stăpânește această țară, de către un element care nu stăpânește această țară, care n'are drept s'o stăpânească și care n'o va stăpîni niciodată.

Punctul de vedere al Guvernului este neted. Statul român a fost interpelat la 1878 în chestia evreiască, și a fost interpelat, nu numai de Evreii din Romania, dar, grație minunatei legături dintre Evreii de pretutindenea, de Jidovimea întreagă, cu privire la chestia evreiască. Și Statul nostru a răspuns prin modificarea articolului 7, îngaduind împămîntenirea individuală, prin Cameră și Senat.

Maî departe decît atît nu putea să meargă. Statul acesta este un Stat național, și un Stat național nu se poate transforma de hațîrul nimănui într'un Stat cu caracter nenațional.

Dacă ar voi un Evreu să cugete bine, și ar cugeta în afară de prejudecățile sale naționale, nu ar putea să dea decît un asemenea răspuns: Statul acesta a fost întemeiat de Romîni; Statul acesta s'a sprijinit pe vitejia și munca românească; Statul acesta s'a întărit prin cultura românească; Statul acesta a fost stăpînit de spiritul românesc; prin urmare el nu poate să trăiască decît cu acest caracter. Dacă, din nenorocire, mulțămîta păcatelor noastre, am ajunge să schimbăm caracterul României, acordînd măcar în parte ceia ce ni cer acei domni, atunci România nu ar mai fi România. Misiunea ei întreagă ar dispărea, chemarea ei pentru viitor nu ar mai putea să se menție; România, care este un centru pentru viața românească de retutîndenți, ar înceta fără îndoială să mai fie acest centru.

Așa încît nu mă gîndesc să pun Guvernului întrebări la care poate să-mi spună că nu este chemat să răspundă. Nu mă gîndesc să admit ceia ce dumnealor ceilalți ar dori să admită, anume că în chestia evreiască trebuie să vorbească din nou Statul român. Ci gîndul meu este numai să vă arăt, cu dovezi, de ce natură periculoasă și intolerabilă sînt agitațiile evreiești din timpurile din urmă.

II.

D-lor, de când pleacă aceste agitații evreiești din România? Agitațiile acestea pleacă, nu de la un fenomen în legătură cu dezvoltarea elementului evreiesc din țară, ci agitațiile acestea pleacă de la un fapt în aparență legat de mișcarea socialistă din România.

În fruntea acestei mișcări se găsea până acum câteva luni doctorul Racovschi, o persoană foarte bine primită într'un timp de mai toată lumea politică română.

Bun prieten cu o mulțime de persoane care au jucat odinioară un rol în mișcarea socialistă și care, din diferite motive, care-l privesc, acum nu mai joacă un rol în această mișcare, «doctorul», «Bulgarul», cum i se zicea atunci, era o persoană simpatică pentru acești socialiști de odinioară, și un alt partid, un partid de ordine, un partid conservator, a făcut din doctorul Racovschi, Bulgar născut în Bulgaria și dînd socialismului din România o nuanță bulgărească, a făcut din doctorul Racovschi un funcționar public din județul Constanța, unde a avut un loc de consilier județian.

Acum, cu ocazia răscoalelor țerănești, s'a văzut cine era Racovschi, ce rol a avut Racovschi în acele răscoale, și cei mai buni prieteni ai săi au fost siliți să lepede orice legătură cu șeful socialistilor din România, cu șeful străin al socialismului cu scopuri străine din România, și atunci, în starea aceia de spirite de după răscoale, care provoca hotărîri răpezi, de care lumea nu ar mai fi capabilă acum, doctorului Racovschi i s'a arătat drumul spre străinătate. A fost expulsat. El s'a dus în străinătate, și un om de o fire ca a doctorului Racovschi, cu atîtea legături acolo, în străinătate, în anumite medii din străinătate, un om deprins a scrie, a vorbi, a agita, ca doctorul Racovschi, natural că, ajungînd în străinătate, a scris, a vorbit și a agitat. El a făcut să ni se trimeată de la Stuttgart o anumită somație în ceia ce privește felul cum avem să ne comportăm față de agitațiile socialiste. Și după aceia a mers și mai departe, însă nu la lumina zilei. Jurnalele din străinătate într'o bună dimineață au trezit chestia evreiască la noi.

Chestia aceasta a fost trezită la noi de cîte ori aveam de discutat o crisă aici în țară; chestia evreiască apărea, căci hunii noștri compatrioți așteptau acest moment. Îndată ce momentul vine, ei își fac datoria de a ne soma încă odată să li acordăm drepturile lor.

Acum, vedeți, lucrînd așa, ei urmau o lozincă care a fost dată de multă vreme de ai lor, de pe timpul cînd șefii lor erau mai buni decît șefii de astăzi.

Într'o foaie scrisă în românește pentru a exprima nevoile și aspirațiile evreiești, prin anul 1860, li se spunea: «să nu uităm că libertate a ca și cerul trebuie să cucerite, să îndoim dar silințele noastre și să nu încetăm de a bate la poarta cetății romine, până ni se va deschide».

Lozincă aceasta, dată prin anul 1860, a fost urmată cu acea stăruință îndărătnică, cu acea energie ascunsă, cu acea credință în

triumful silinților sale, pe care poporul evreiesc supt toate cerurile și în toate împrejurările le-au avut.

Va să zică, doctorul Racovschi fiind în străinătate, avind legăturile sale cu anumite cercuri — prin acea firească legătură pe care o vom documenta-o îndată între agitația socialistă și tendința evreiască de a avea la noi mai mult decît toată averea noastră, decît tot creditul nostru, decît toată înrîurirea asupra vieții noastre politice, mulțămîită va să zică acestor legături, doctorul Racovschi deschide focul împotriva României. Nu în ceia ce privește caracterul legal al expulsării sale, nu în ceia ce privește drepturile socialiștilor în România de a se constitui în partid, ci doctorul Racovschi deschide într'o revistă din Paris, în «*Courrier Européen*», revistă cu scopuri frumoase umanitare, cu frumoase scopuri libertare, din care mai mult decît odată transpiră însă interesul specific evreiesc, doctorul Racovschi deschide în «*Courrier Européen*» focul împotriva României pe chestia evreiască. Un lung articol, cu înfățișarea foarte documentată, era menit să arăte Europei că nici într'o țară nu sînt mai rău tratați Evreii decît în Romania.

La articolul acesta cred că Guvernul român datorîă un răspuns. Vedeti, oricît s'ar zice, dar opinia publică din Europa înseamnă ceva. Această opinie publică ni-a făcut în anumite împrejurări destul rău ca să ne îngrijim să nu ni mai facă altădată. Cînd se aduc, cu cifre și cu citații, anumite învinuiri României, cred că datoria Guvernului care, într'un moment dat, cîrmuiește această țară, este să răspingă aceste învinuiri nedrepte, să rectifice aceste cifre meșteșugit presintate, să dovedească netemeinicia acelor citații, aduse cu anumite intenții.

Noi avem în străinătate represintanții noștri, cari, represintanții aceștia, nu prea fac mare lucru. Sînt une ori puși în împrejurări de acelea de a nu putea face mare lucru; adesea ori sînt puși în împrejurări de a putea face ceva și fac mult mai puțin decît datoria lor; dar îmi inchipuiu că un represintant al României în străinătate este pus și pentru a apăra România de anume calomnii. Cînd în presa străină circulă calomnii categorice, sprijinite pe o documentație falsă, cuprinzînd întetiri împotriva noastră, represintantul României în străinătate este cel d'intaiu chemat să rectifice. Dacă răspunde un particular, particularul rectifică și foaia revine, iar, cînd particularul acela revine a doua oară, i se refuză tipărirea răspunsului. Dacă însă nici represintantul României nu răspunde unei acușatii, rămîne înaintea opiniei publice europene numai acușatia care s'a adus împotriva noastră și pe care n'am răspuns-o.

Iată, într'un anume moment, fiind prim-ministru d. Sturdza, s'a răspuns printr'o carte francesă iscălită Verax, scrisă de un istoric al partidului liberal, din istoricii pe cari partidul liberal îi admite ca istorici, precum partidul conservator sau partidele conservatoare admit și ei istoricii lor, s'a răspuns, prin condeiul d-lui Verax, istoric român de caracter liberal, la aceste învinuiri evreiești.

Cartea d-lui Verax, — știu cine este autorul, nu sînt în drept să-l spun —, cartea d-lui Verax este foarte învățată: cuprinde o mulțime

de statistice, începînd din veacul al XVIII-lea. Din cartea aceasta se dovedește că Evreii n'au drepturi istorice în România, se dovedește, ceia ce e adevărat, că la începutul secolului trecut ei erau 12.000 de oameni. Acum, dumnealor pretînd ca sînt numai o nimica toată de 350.000 de oameni, încăpînd în mare parte în orașe și ocupînd în parte hotărîtoare orasele Moldovei. Noi avem motivele noastre să credem că numărul de 350.000 este prea puțin, că cel adevărat se ridică către 500.000. Știe toată lumea cum se poate scăpa cineva de statistică în România. Și, dacă sînt meșteri, sînt Evreii, cu atît mai mult, cu cît între noi și țerile vecine se face un schimb neconținut de elemente fugare, care se găsesc totdeauna în țara unde nu se face statistică, dispărînd pentru cîteva zile din țara în care se face statistica.

Va să zică, s'a făcut cartea aceasta a d-lui Verax, și în cartea d-lui Verax se pot vedea cifre, se pot vedea dovezi, dar nu este o carte potrivită pentru a răspunde în tonul în care am fost acușați noi, în împrejurările în care am fost acușați noi. La cărți de propagandă fanatică, de advocatură călduroasă, noi răspundem cu cărți pline de informații istorice, pline de statistice, dar care nu sînt potrivite pentru publicul acela mare european. Căci noi nu trebuie să ne adresăm către învățați, ci către acel mare public european. Nu este fără însemnătate, cînd dușmanii noștri vor deschide chestia evreiască de la noi, nu este fără însemnătate ca oamenii hotărîtori în acel moment să aibă, în ceia ce privește chestia evreiască, nu păreri false și calomniatoare, ci păreri pornite de aici, drepte, corespunderătoare adevărului. Va să zică, d-lor, pe de o parte d-rul Racovschi deschide chestia evreiască în străinătate. Și se pare că, pe lîngă articolul doctorului Racovschi, a mai circulat, în ultimele luni ale anului trecut, și o carte de proporții mai întinse, în care se vorbea de vechimea Evreilor la noi, de suferințele lor, de seria de legi care s'au făcut în România anume pentru a lovi în ei,—de exemplu legea Instrucției Publice, căci copiii lor nu pot învăța gratuit în școala unde nu pot învăța nici copiii noștri. Se spune că nu sînt primiți gratuit în spitale, și se știe, cînd era tifosul la Iași, că nu mai aflau creștinii loc în spitalele pline de Evrei, și cînd, prin actele de donație, acele spitale au caracterul creștinesc și românesc, nu putem să lăsăm pe Romîni afară, de hatirul opiniei publice europene.

O carte care este în curent cu toate legile noastre, care citează «Monitoriul Oficial», gazetele românești din diferite timpuri, o așa carte s'a răspîndit în toate cercurile intelectuale și politice din Europa. Veți întrea de unde am cunoștința de această propagandă prin cartea pe care n'am avut-o la îndămină. În polemica ce s'a urmat în «Courrier Européen», un necunoscut profesor de la Sorbona, despre care redacția zice că este un om foarte cunoscut, dar care nu vrea să-și dea numele, un necunoscut și foarte vehement profesor de la Sorbona, care cît de colo se vede că pledează, nu pentru umanitate ci pentru el și nația lui, citează jurnale românești, citează «Monitoriul Oficial», este perfect informat cu privire la legile noastre. Și te în trebi: de unde a răsărit ăsta, care nu știe românește, cu acest mare număr de informații precise, luate din izvoare românești, împotriva țerii noastre?

Va sa zica, articolul lui Racovschi, cartea cea mai veche a Evreilor din Romania scrisa in limba francesă și răspîndită pretutindenți, cartea cea mai noua pe care aceiași Evrei din România au căutat s'o publice într-o limbă europeană și s'o răspîndească într'ascuns in toate centrele intelectuale și politice, iar noi, Romîni, in fața tuturor acestor acuzări, absolut fa a niciun raspuns! Și dintr'un mare număr de scrisori pe care le-am primit cu prilejul răspîndirii unei broșuri de propagandă a «Ligei Culturale», o broșură de propagandă in folosul poporului omîin din Ungaria, din scrisorile acelea am căpătat dovada cit de mult au prins in străinătate acușările in contra Romăniei. In scrisorile acestea era un argument într'adevăr uimitor ca lipsă de logică, ca lipsa de sens, argument din care se vede că fiecare nu scrisese luînd de la el ci culesese dintr'o anumită carte. Se zice: Cînd Evreii din România sînt tratați mai rau decît cum sînt tratați cei din Rusia, cum pot să vie Romîni din Ardeal să se plîngă inaintea opiniei publice? Evidenț, nu are a face una cu alta! Romîni din Ardeal nerită cel puțin prigonirile Ungurilor pentru felul cîm tratează Romîni pe Evrei in țara lor. Mai întău că noi îi tratăm in marginile l gi. Se bucură de toate drepturile, afară de drepturile politice, mai ales de acela de a alege și de a fi aleși, pe care il pot căpăta inaintînd o cerere Corpurilor Legiuitoare, și, dacă sînt oameni vrednici de a fi votați, sînt votați și ajung cetățeni de o potrivă cu Romîni. Dar Romîni din Ardeal nu pot plăti in niciun cas pentru păcatele noastre, chiar dacă păcatele noastre ar fi reale. N'o spune nimeni ca Romîni din Ardeal sînt aceia cari prigonesc pe Evrei! Și, pe urmă, a identifica situația Evreilor, cari sînt, cum veți vedea, noi de tot in țară, a identifica situația lor din punctul de vedere al drepturilor istorice cu situația pe care o au Romîni din Ardeal într'o țară unde au fost cei d'întăiu locuitori, unde au fost cei d'întăiu cultivatori ai pămîntului, unde au fost cei d'întăiu alcătuitori ai unei vieți civilizate!... De o parte are cineva o masă de străini, adusă de cine știe ce împrejurări, care nu este mai veche in imensa majoritate decît de un veac, iar, de cealaltă parte, are a face cu cea mai veche poporație a țerii, de la care a plecat și lucrul pămîntului și cultura spiritului.

III.

D lor, dar afară de acțiunea Evreilor din România, prin coreligionarii și conaționali lor din străinătate, este o altă acțiune, care mai ales aceasta trebuie sa preocupe Guvernul nostru: este o acțiune a Evreilor in România chiar.

Evreii au in România o anumită presă, adecă, drept vorbind, au ea mai mare parte a presei in România. Astfel ziarul frances al Guvernului este redactat de doi sau de trei Evrei, și in cele mai multe din ziarele noastre rolul Evreilor este precumpănit. Acum, oricît ar pretinde cineva că Evreii sivesc ca salariați interesul partidului, ondeiul iea totdeauna și o nuanță personală, care, in casul acesta, nu ste numai personală, ci este o nuanță națională. Apără scriitorul evreu pe conservatori, scriind la foaia conservatoare, ori pe liberali la foaia

liberală, dar, pe lângă aceasta, se amesteca în chip firesc și sufletul lor, care nu e și sufletul nostru, se amestecă și sufletul lor care e sufletul rasei lor, și atunci colorează atacurile într'un fel sau altul, după cum cutare sau cutare partid, sau după cum cutare sau cutare personalitate politică sînt sau nu favorabile aspirațiilor de egalizare politică a Evreilor din România. Dar, afară de partea aceasta, din care se ridică mult mai presus, prin sfidarea opiniei publice a oamenilor cinstiți, prin nerușinata provocare a simțului național prin calomniile pe care nimic nu le-a oprit, nici un simț omenesc nu le-a oprit vreodată, se ridică «Adevărul», — va să zică, afară de presa aceasta, în care cea mai frumoasă podoabă e veșnic independentul, veșnic datorul, veșnic plătitul și veșnic căutătorul de plată nouă: «Adevărul», — afară de presa aceasta este o altă presă. Este presa evreiască ce se recunoaște ca presă evreiască. Și, d-lor, întreb: cu ce drept există o presă evreiască în România, avînd caracterul recunoscut de presă evreiască? Cred că dreptul de a scrie în ziare, de a trata în ziare probleme politice, de a încerca să îndrepti opinia publică românească într'un sens sau în altul, că dreptul acesta, libertatea aceasta a presei aparține Romînilor, și nu străinilor. Prin urmare, în Țara Românească pot să scrie Romîni ce vor găsi cu cale —, dacă vor scrie lucruri rele, cu atît mai rău pentru dinșii, dar, în sfîrșit, din punct de vedere constituțional, nu-i poți opri. Dar avem dreptul să cerem ca în această țară să nu se facă politică despre noi, despre interesele țerii noastre, cu privire la viitorul țerii noastre, decît numai de Romîni. (Aplause.)

Va să zică d-lor, există cîte o foaie evreiască care se declara foaie evreiască, și foile acestea, de o bucată de vreme, aveau un caracter anodin. Dădea un fel de fel de informații: că a fost un bal evreiesc, că s'a întemeiat o societate zionistă, că cutare sau cutare barbat politic a spus cutare lucru în favoarea intereselor evreiești. Erau mai mult lucruri subliniate, subînțelese, lucruri în care Evreii se pricepeau mult mai bine decît toate națiile celelalte. Un atac împotriva naționalității noastre nu era în foile acestea evreiești. Fusese odată, dar, de o bucată de vreme, nu mai era. Însă atacurile au reînceput, de cînd șeful socialiștilor romîni găsindu-se în străinătate, fără voia lui, socialiștii romîni au găsit nemerit să se organizeze în partid.

Veți zice: ce au a face socialiștii romîni cu agitațiile evreiești?

Cît de mult au a face, vă va dovedi următoarea citație: D-lor, la Brăila este o foaie evreiască, care se chiamă «România». Adecă de ce România să fie a noastră și de ce să nu fie și a dumnealor? România, d-lor, nu mai are atîta farmec pentru noi pentru că este a noastră; dar, dumnealor rîvnesc la dînsa, și, de l, atunci iubirea lor trebuie să aibă «un caracter mai pronunțat, să se exprime cu lirismul și entuziasmul de care noi nu mai sîntem capabili». Foaia evreiască intitulată «România» vorbește despre chestia socialistă, despre afacerea Racovschi, despre ceia ce era să vie după gloantele d voastră, adecă despre înjgheburile partidului socialist din România, despre admirabilul program al aceluși partid, care pledează pentru desființarea Bisericii, ca și pledează pentru desființarea caracterului național al Statului, care ple-

dează pentru desființarea oștirii românești și termină cu îngrijirea specială pentru acordarea de drepturi la Evrei, spunind lucrul lămurit, cu un curaj care face onoare numai consecvenței acestui partid, dar nu și tendințelor acestui partid, și el se isprăvește cu o măsură de gospodarie cu caracter așa de înalt ca ieștenirea transportului gunoaielor (ilaritate). Aceasta ar fi o foarte bună măsură, dacă gunoaietele acestea ar putea trece granița, ducind cu ele toate elementele politice străine nesănătoase din țara aceasta. (Aplause, ilaritate.)

D-lor, iată ce zice foaia «România» :

«Cu prilejul afacerii Racovschi, cercurile oficiale și naționaliste au descoperit un raport între mișcarea socialistă și Evrei. Studenții naționaliști, foarte probabil nu fără îndemnul Guvernului, în orice cas de acord cu acesta, au strigat că mișcarea în favoarea lui Racovschi este înscenată de Evrei.

«Fapt cert este că, dacă Evreii au fost deocamdată străini mișcării, *simpatia lor nu i-a lipsit.*

«Socialismul în țară nu mai este o cantitate neglijabilă, și partidul nou care este pe drum de a se forma, constituie de acuma o putere însemnată, de la care Evreii pot aștepta liberarea lor din jugul în care gem.»

Aceasta în luna lui Novembre, și acela care scrie aici prevede că, după o discuție între socialiști, dintre cari unii vedeau enormitatea părăsirii punctului de vedere național românesc pentru a trece prin umanitarism și a ajunge la punctul de vedere național evreiesc—extraordinar pentru un Român rătăcit, — că, va să zică, după aceasta, se va ajunge la declarația marelui partid social-democrat român că el înțelege ca Evreii să nu mai fie străini, ci să se bucure de drepturile tuturor celor cari s'au născut în România,

Prin urmare, d-lor, după teoria dumnealor, cine vrea să fie Român, nu are decît să se fi născut în România, și decît pentru aceasta nu ar avea Evreii din Bucovina sau din Rusia decît să-și trimeată pe stimatele lor consoarte în anumite momente 'n România pentru a o înzestra cu un număr de cetățeni născuți aici. (Mare ilaritate.)

Si, d-lor, articolul continuă :

«Partidul social-democrat este la noi singurul care se gîndește la emanciparea celor cîteva mii de Evrei.»

Dacă ai zice 350.000,—tot cîteva mii ! Vedeți, o cantitate neglijabilă ! «Partidul democrat», — și aici cred că este vorba de partidul social-democrat, căci (către d. Moruzi) cred că este și hotărîrea d-voastră de a fi în contra oricărei modificări a articolului 7 din Constituție și împotriva oricăror drepturi de acordat din nou Evreilor.

D. Dim. Moruzi. Absolut !

D. N. Iorga. Cred că această declarație o împărtășește și șeful d-voastră, și cred că, dacă veți rupe și camaraderia cu «Adevărul» (ilaritate), va fi mai bine !

«Partidul democrat este perfect îndreptățit a se aștepta la sprijinul Evreilor, și găsesc chiar natural ca o alianță între ei și acest partid să se încheie cât mai curînd.»

Ei, acum poate ziceți d-voastră: acestea au fost vorbe în vînt! Nu. Partidul acesta s'a organizat, și, după ce s'a organizat, i-au venit fel de fel de semne de simpatie din partea persoanelor care-l salutau dorita întemeiere.

D-lor, am aici ultimul număr din «România Muncitoare», în care scriu socialistii romîni, dar socialistii romîni, nu cu suflet românesc și nu cu simpatie pentru Romîni. Scriu, va să zică, socialistii romîni, șefii, d. D. Marinescu, și alte persoane, care, după o îndelungată cugetare, hrănită cu multă cultură, privitoare la chestiunile politice din România, au ajuns la aceste concluzii: uitîndu-se cu despreț la noi, niște burghezi înapoiatăi, ni vaticinează cu privire la viitorul neapărat al României unit cu dezvoltarea firească a civilizației și a vieții politice europene. Va să zică, în ultimul număr din «România Muncitoare» sînt telegrame sosite la congres. Cîteva din ele nu-s fără interes.

Iată una:

«*Iași.* — Trăiască Congresul social-democrat internațional! *Irații Goldenberg.*»

Alta:

«*Moinești.* — Trăiască socialistii social-democrați romîni. — *Solevineanu*»

Și alta:

«*Pitești.* — Dorim succes strălucit noului partid social-democrat. Trăiască socialismul! Trăiască sindicalismul! — *Negrescu*, — *vre-un Schwarzfeld* —, *Bezdedeanu*, *Bercu*, *Grimberg*, *Feldstein*, *Nicu Avram.*»

Toți fruntașii politicii din localitate (ilaritate).

E și o altă telegramă, ungurească:

«*Budapesta.* — Trimetem salutul nostru bravei și conștientei muncitorimii romîne adunate în Congresul dela 31 Ianuar. Trăiască muncitorimea organizată! — *Comitetul central al Partidului social-democrat din Ungaria.*»

Apoi o altă telegramă, de la Paris, unde este un cerc socialist alcătuit numai din Evrei:

«*Paris.* — Crească sindicalismul, crească socialismul! *Grupul muncitorilor socialiști romîni.*»

Silul vă arată proveniența ei.

Va să zică până aici, în afară de telegrama ungurească, se vede că aprobarea străinătății este represintată de Evrei. Sînt și Bulgari. Eu am adunat aici pe o singură jumătate de pagină următoarele nume de Bulgari, din Bulgaria, patria doctorului Racovschi, unde strînge acum documente cu privire la un unchiu al d-sale, care a jucat mare rol în țara d-sale. Urez și d-lui Racovschi să joace un rol cît de mare, liberator, în țara d-sale, dar să ne lase pe noi cu păcatele, suferințele și aspirațiile noastre, aici, în țara noastră. Va să zică din Bulgaria, din patria d-lui doctor Racovschi, unde a fost și unde se găsește, și

unde aveți cruzimea de a-l sili să rămie,—il siliți să devină bun patriot bulgar, și cred că de aici nu rezultă cine știe ce dușmănie față de persoana d-sale, —și de acolo vin telegrame iscălite Beccief, Abăgief, Chircof, Neșef, Napetof, Danailof, Nadef, Botusarof, Dimitrof, Coti, Dincef, Teodorof, alt Beccief, Burlacof. Cu aprobarea Burlacofilor (ilaritate) și fraților Goldenberg și a lui Bercu și cum îi mai zice, și cu aprobarea cercului hotărâtor unguresc din Budapesta, partidul poate merge înainte, căci simpatiile tuturor bunilor Români îi sînt asigurate.

D-lor, va să zică chiar de la început vedem noi cam încotro bate agitația socialistă din România. Cu astfel de aprobări, cu șefi pe cari-i știm, cu punctul esențial din program ; că România n'are nimic mai grăbit decît a da drepturi de-odată tuturor Evreilor neîmpămîntenii, partidul acesta spune neted originea sa și presintă un certificat de proveniența sa națională.

Dar, alături cu forma socialistă a agitației evreiești, se continuă cealaltă formă, adevă agitațiile evreiești supt steagul național evreiesc, supt steagul zionist, prin foile pe care Evreii le scot anume, cu îngăduința noastră, — și n'ar trebui să fie în niciun cas cu îngăduința noastră, — pentru a represinta ceia ce cred ei că sînt interesele lor și împotriva a ceia ce știm noi că e interesul nostru. Cam ce zic în foile lor, să-mi dați voie să vă arăt prin citeva citații.

D-lor, apare o foaie care se intitulează «Cronică israelită», iar dedesupt : «organ politic al Evreilor din România».

D-lor, mai constituțional decît această «Cronică israelită, organ politic al Evreilor din România», nu se poate. Această foaie e condusă de un oarecare domn Iosif R. Petreanu. Știu că era un domn Petreanu la «Voința Națională», îmi închipui că ăsta trebuie să fie altul. Va să zică, «Cronica Israelită», organul oficial al Evreilor din România, condus de Iosif R. Petreanu. D-lor, Iosif R. Retreanu,—adecă un Steinberg sau un Steinfeld oarecare, — are următoarele păreri în ceia ce privește caracterul național al României, are următoarele păreri în ceia ce privește faptele de vitejie pe care le-au îndeplinit, singuri, strămoșii noștri pe acest pămînt. Zice :

«România este o națiune, iar nu o rasă, și o națiune care cuprinde elemente ce nu sînt de rasă latină și nici de religie ortodoxă. România s'a format, ca toate Statele și mai mult poate decît altele, prin unirea a diferitelor rase de oameni și diferite popoare la-un Stat, care cu timpul a devenit Statul Român.»

Aceasta, d-lor, este o națiune îngăduitoare, națiunea care cetește aceste lucruri și care se mulțamește numai cu forma foarte cuviincioasă a unei interpelări în Parlament :

Mai departe :

«Dintre aceste diferite popoare fac parte și Evreii cari au trăit în această țară din timpuri imemorabile și cărora li se datorește în bună parte avîntul economic pe care l-a luat Statul român, Evreii fiind aproape

singurii comercianți și industriași ai țerii. *Căci o țara nu se formează numai prin sabie și ghioagă...*»

Adecă, d-lor, aceasta este partea noastră : sabia și ghioaga. Stra moșii noștri au fost ghiogari și oameni ai săbiei, și fara aptitudinii în ceia ce privește cultura.

«...Ci și prin munca economică, și Evreii au avut, precum au și acum, un rost economic în această țară.»

Și, la sfârșit :

«Dacă Statul Român are caracter național, atunci Evreii fac parte din națiunea integrantă română ; dar, dacă Evreii nu fac parte integrantă din națiunea română și sînt o altă națiune, România nu are caracter național.»

IV.

D-lor, las la o parte necuviința pe care ei o săvîrșesc ; dar înaintea tașii, strămoșii lor, de glorioasă amintire, se rugau la 1831 lui Chiselev, aici, în București, în calitate de «națiune evreiască», nu pentru drepturi, căci cu Chiselev nu se sta de vorbă ca cu un ministru constituțional român din veacul al XX-lea ci doriau numai : «să poată lua în arendă moșii boierești».

Cînd «națiunea evreiască» se rugă să poată lua în arendă moșii boierești, începuse decăderea boieremii, care nu putea să trăiască fara Evrei în coaste, începuse lichidarea marii proprietăți boierești. De aici până la insulta care ni se face azi : că ai noștri au avut ghioaga, iar ai lor gîndul și munca, este oarecare deosebire.

Și, d-lor, în treacăt o spun, nu au dreptate de loc. Evreii, cei mai mulți dintre dinșii, sînt la noi de cînd cu turburările care au sfîrșit Polonia. Cea mai mare parte din Evreii Moldovei au venit pe vremea lui Mihail Sturza. Că erau și înaintea Evreii, bine, erau. Aici era un paradis pentru națiunile prigonite. Doar ei o recunosc în foaia lor de la 1850 : «că Romînii sînt foarte toleranți ; nicîo națiune n'a fost mai tolerantă decît Romînii».

Va să zică într'o țară ridicol și criminal de tolerantă au fost Evreii în toate timpurile fiindcă vecinii ceilalți n'au fost toleranți d' loc. Aceasta, fără îndoială, nu îndreptățește pe d. Brociner, pe unul din mai mulții Brocineri pe cari țara noastră îi adăpostește și îi ridică la onoruri, nu-l îndreptățește să scoată o carte în care pretinde ca Evreii sînt tot atît de vechi ca și noi, pe motivul că Domniile noștri de odinioară împrumutau bani de la Evreii și că Evreii veniau aici ca să se înțeleagă cu Domnul în ceia ce privește plata acestor bani. Căci acesta a fost rostul lor de odinioară : indivizii cari împrumutau bani boierilor și țeranilor, și cari veniau în țară ca să și culeagă camata, său să-și ia înapoi capitalul. Și, iată, sînt două interesante dovezi istorice, pe care le adaug în treacăt pentru ca să nu rămîie măcar aici fără răspuns anumite pretenții.

În 1568 era Domn în Țara Românească Petru Șchiopul, cel d'întăiu care a făcut cu privire la Evreii lucrul pe care au fost

iliti mai mulți miniștri romini din timpurile nouă să-l facă tot așa, adică sa-l trimeata peste graniță. La 1568, Petru Șchiopul iea următoarea hotărîre :

«Ev eii vin în țară de împrumută sătenilor cu dobinzi mari, ce nu pot plăti. Contra datornicilor cer sprijinul Cîrmuirii. Săracii sînt siliți a împrumuta de la ei. Așa s'a săvîrșit ruina poporațiunii sărace de la țară. Evreii se deosibesc esențial de ceilalți locuitori pentru că ieau prin camătă singele raialelor și, unde merg, fac miî de supărări supt cuvînt de bani.»

«Așa s'a săvîrșit ruina poporației sărace de la țară.»

Asta la 1568, prin urmare cu 300 și ceva de ani înnaintea quasi-monarhiei moldovenesti a familiei Fischer.

Apoi bine d-lor, ăsta era antisemit? Și în Moldova a fost tot așa :

«Alungarea Evreilor din țara noastră nu e din bun plac, ci pentru că desnădajduiesc pe negustorii noștri, cari-și pierd vremea așteptând la hotar pe cumpărătorii de vite, pe cînd Evreii, trecînd pe alătura și aducînd la noi postavuri legești, după ce le desfac, își cumpără și scot vite din lăuntru țe ii... Să ruineze pe negustorii noștri, nu putem îngadui.»

Aceasta, d lor, face parte din moștenirea de înțelepciune a lui Petru Șchiopul. Și, dacă legea d voastră de încurajare a industriei naționale, împotriva căreia tipă articolele din «Cronica Israelită» și «Revista Israelită», dacă legea aceasta se va vota, și dacă, mai ales, se vor găsi oameni cari să cutze a o aplica celor mari și tari, atunci veți fi urmat, upă trecerea de mai bine de 300 de ani, această învățatură a Domnului de odinioară :

«Să ruineze pe negustorii noștri, noi nu putem îngadui», zice Petru Șchiopul, Domn în Moldova ; iar Petru Șchiopul, Domn în Muntenia, ce : «Așa s'a săvîrșit ruina poporației sărace de la țară !».

Vedeți, d-lor, două mari învățaturi, ce ni vin de la un om care nu a fost antisemit. Eū n'am fost niciodată, și de o mulțime de vreme umblu să găsesc un singur antisemit, un singur om care să fie împotriva Semiților numai pentru că sînt Semiți, un om care ar putea încă să fie în contra lor, dacă Semiții s'ar găsi la ei acasă, dacă ar avea și ei un Stat național al lor, cu oaste, cu generali și cu tunuri (ilaritate) cu tot. Dacă s'ar găsi unul care să fie speriat de existența acestui Stat iudaic, întemeiat acolo, în apropierea Vavilonului, unde «șezură și plînsera», dacă s'ar găsi un astfel de om, atunci aș avea bucuria că, după o îndelungată căutare, am putut să descopăr și eū un antisemit !

Dar vă spun că antisemit, cu toate căutările mele îndelungate de om invinuit că aș fi așa ceva, n'am întîlnit până acum niciunul. Nu se poate să fie ! Dacă cineva dintre d-voastră are cunoștința vre unuia, îl rog să mi-l semnaleze, dar eū nu l-am văzut. Eū cunosc numai Romini cari sînt îngrijați de viitorul economiei naționale românești în marginile Statului român. Și aceasta nu se poate numi în niciun chip antisemitism. Noi nu avem nimic cu ei, noi avem cu noi. A

noastră a fost țara aceasta, a noastră să fie! Mai bine să ne ducem cu toții, decît să împărțim în marginile țerii noastre stăpînirea asupra ei. (Aplause prelungite.)

Acum, eū cer anumite măsuri împotriva acestei prese, și cer anumite măsuri împotriva presei în general, d-le Prim-Ministru, pentru că azi nu se poate găsi dreptate împotriva atacurilor prin presă. De cîte ori am încercat să găsesc dreptate, dreptate n'am găsit. Insulta nu se pedepsește. Se admite că oricine poate să fie insultat și insultatul nu se poate plînge. Dar calomnia nu se poate aproape niciodată dovedi înaintea juraților. Atacurile împotriva Statului și națiunii, atacurile acestea nu sînt prevăzute măcar în codul penal. Și o să fie de nevoie ca presa să se înfățișeze de-acum înaintea altfel, pentru ca, cine scoate o gazetă, să fie în măsură să răspundă, și să nu fugă de răspundere. Și d-voastră care ați îndurat multe calomnii, și care le suferiți cu un temperament mai liniștit, d-voastră aveți înșivă datoria de a în cepe, cu curagiu și fără niciun fel de considerație constituțională, această asanare a presei. Legea presei de astăzi a fost făcută pe vremea cînd partidele își spuneau lucruri pe care nu le-ar fi putut spune în nicio țară unde presa ar fi fost rînduită. A trecut vremea aceea, și cine vrea să spună un lucru, să fie în stare să-și ia și răspunderea pentru dînsul!

Pentru ca să vedeți d-voastră că cererea aceasta de înfrinare este întemeiată, să vedeți cum consideră acești compatrioți ai noștri și alte părți ale vieții românești. În Iunie trecut, în urma condamnării d-nei Vlad de către tribunalele ungurești, medicii noștri au protestat. Și, între medicii din România poftiți să iscălească Memoriul — au făcut rău aceia cari i-au poftit —, erau și medici evrei, cari erau liberi să iscălească sau să nu iscălească.

Dar, dacă au iscălit, n'aveau de ce să mai revie asupra iscăliturii lor și să zică: da, am iscălit, dar d-voastră sînteți așa și pe dincolo, Dacă aveți de gînd să ni faceți un proces, n'aveți decît să nu iscăliți. Dar, după ce au iscălit Memoriul, au făcut următoarele aprecieri cu privire, nu numai la noi, dar și la Romîni din Ungaria, pe cari, în necuviința lor, îi numesc Romîni unguriți, precum pe Romîni din Bucovina îi numesc Romîni nemțiți, iar pe boieri îi numesc Romîni franțuziți, și d-lor se numesc «Romîni neîmpămîntenitiți». (Iaritate). Adecă este mai frumos Romîni neîmpămîntenitiți decît Romîni unguriți, decît Romîni nemțiți, decît Romîni franțuziți!

Să-mi dea voie să prefer aceste trei categorii față de interesanta categorie a Romînilor neîmpămîntenitiți, și care nu pot fi împămîntenitiți, cu toată marea lor dorință de a ajunge la aceasta.

Medicii evrei au redactat un Memoriu în contra noastră, și iată ce se zice în acest Memoriu: «Am fi iscălit dar cu drag un Memoriu-protest contra Ungurilor, dacă n'am avea noi înșine în această chestie o mică socoteală cu Romîni din Regat, o socoteală care, cu intențiune, e lăsată nesoldată de înșiși Romîniți».

Cum vine chestia aceasta, o Romîni neîmpămîntenitiți, față cu Romîniți cari sînt Romîni fără a fi avut nevoie să fie împămîntenitiți, și au drepturi în Țara Românească?!

Maî departe :

«Dacă manifestarea și reclamarea drepturilor (gale de cugetare, frații voștri le au plătit ..)»

Vedeți, aceasta nu maî este limbă românească, se cunoaște că nu sînt împămînteniiți, căci, dacă ar fi împămînteniiți, ar scie, de sigur, maî românește.

«...Frații voștri le-au plătit prin amenzi și închisori, noi plătim prin averile noastre, care ni sînt devastate și nimicite, cu corpuri schingiuite și cu terorizarea întregii populații evreie din țară.»

Se poate o maî nerușinată calomnie? Această foaie apare în București, se chiamă «Revista Israelită», cu adresa în Strada Mircea-Voda, No. 20. Astfel de foi nu se dau în judecată, ci se închid cu Poliția, care trebuie să procedeze împotriva cuiva care pretinde să exercite un drept pe care Constituția nu i-l garantează!

Maî departe :

«Dacă Ungurii au profanat morminte și monumentele istorice românești, istoria ni amintește că Rominii din Regat au profanat și dărîmat (casele noastre de rugăciuni și localurile noastre sfinte.)»

S'a dărîmat odată o sinagogă în București, și Măria Sa a dat din caseța sa particulară, numai să tacă din gură. (Ilaritate.)

Maî departe :

«După noțiunea cea maî elementară, e știut că orice om are o patrie».

Sînt unii cari nu o au. Dar nu am luat-o noi, și nu sîntem noi datorii să li dăm alta! (Mare ilaritate.)

«În România liberă sînt 260.000 de Evrei din moși-strămoși în această țară, cărora li se refuză dreptul de a-și zice Romini.»

Dar nu, de loc, pot zice că nu ne supără cu nimic; pot foarte bine să-și zică, numai să nu fie! (Ilaritate.)

Accasta este chestiunea. Căci, vedeți d-voastră, dacă miile de lucrători italieni cari trăiesc în Sudul Franciei ar veni cu cererea să fie împămînteniiți în masă, adecă Statul frances ar consimți la aceasta? Dar Statul prusian nu a luat măsurii împotriva muncitorilor poloni veniiți în Polonia prusiană și, în loc să li dea drepturi, i-a trimis peste graniță!

Căci, d-lor, orice Stat care este Stat național nu poate să iasă din marginile datoriei sale de Stat național.

Elementele străine pot să pătrundă numai supt trei condiții: întâi să fie perfect asimilate, al doilea să nu fie nicăiri în mase compacte și, al treilea, nu prin pretenții, ci prin jertfe să-și arăte dorința de a face parte din Statul național. (Aplause.)

D-lor, spuseseam în treacăt că pe vremea lui Mihai Sturdza au intrat mulți Evrei în Moldova. Aceasta este de domeniul public. Și dumnealor, de o bucată de vreme, cum se va vedea, se joacă cu situația lor nelămurită din punctul de vedere al serviciului militar. De la această tribună, adecă de la tribuna Camerei celei vechi, am fost de părere să înceteze acest joc: nu avem nevoie de serviciul militar

al dumnealor și, prin urmare, să ne slăbească cu serviciul militar și să nu ni ceară nimic în schimb. Căci e curios: acum vor să facă serviciul militar, și, când generalul Berindei voia să-i scape de buclucul acesta, l-au numit «cine setos de singe», prin gura unui domn Ghelerter, un influent socialist de la Iași. D. Ghelerter, despre care a fost vorba odinioară să fie expulsat, dar în sfârșit s'a trecut asupra acestui mic păcat al d-sale. A fost o vreme însă când se rugau de Mihai Sturdza să nu facă serviciul militar.

Iată un act moldovenesc de învinuire împotriva lui Mihai Sturdza, în care se spune:

«Cine a fost acela care a dat proiectul Obșteștii Adunări pentru a se hotărî luarea la oaste și din nația israelită și care, ca să nu puie în lucrare această legiuire, a luat apoi mită de la Israeliți 40.000 de galbeni?».

Apoi atunci au dat 40.000 de galbeni ca să nu facă serviciul militar, acum au pretenții să facă serviciul militar, de care nu avem nevoie, pe care avem slăbiciunea de a nu li-l interzice. Dar, acum vor să-l facă și să ni ceară această împămîntenire în masă, care ar distruge România de astăzi, și ar da ceva care lor li-ar conveni, dar nouă în niciun cas.

Dar și în lucruri de acestea «apetitul vine mîncînd». Îl lași pe cineva să se întrecă puțin în acest domeniu al exagerațiilor interesate, al pretențiilor nejustificate, și pot să vă asigur că peste cităva vreme va veni cu ceva și mai tare. Și, dacă această interpelare nu va aduce măcar un rezultat pozitiv, de sigur că în publicistica evreiască se va vedea urmarea acestei slăbiciuni a Guvernului nostru.

D-lor, mai este un mare anunț care mi se pare că a ieșit și în evreiește, — nu cunosc din nenorocire această limbă. În evreiește se tipăresc multe lucruri în Iași; în Iași se tipăresc și anunțuri de-ale Teatrului Național tot în evreiește; am aici două exemplare, pe care le pun la dispoziția d-lui prim-ministru. «Teatrul Național din Iași». , «Barbara Ubric», atît este scris în românește, restul e în evreiește. Iată reproducerea fototipică a documentului (d. Iorga înmînează d-lui prim-ministru un exemplar).

D-lor, este un anunț mare, care poartă titlul: «Asociația generală a tineretului evreo-romîn». Interesant de tot! Dumnealor, vedeți, în Iași, se plîng că-i supără cineva; nu-i supără nimeni. În copilăria mea este adevărat că poporația evreiască avea să sufere de pe urma dispoziției glumețe a poporului nostru, dar, de un timp, nu-i supără nimeni. Și nu îndeamnă nimeni să-i supere, se îndeamnă însă la ceva, se îndeamnă la reromanisarea Iașilor. Și cred că aceasta nu e un păcat. Dar la prigonirea lor, care n'ar avea niciun rezultat, — cine ar fi naivul care ar putea îndemna la aceasta?!

Va să zică, aici apare un anunț al «Asociației Generale a tineretului evreo-romîn», care e foarte interesant prin faptul că într'însul ni spun dumnelor «ce vrea»:

«Ce vrem ?

«Cu adincă mihnire constatăm că în decursul vremurilor — veacurilor !
«și până astăzi, populația evreiască din această țară continuă a fi consi-
derată ca străină.»

«În țara în care am fost părtașii nedespărțiți ai populației băștinașe,
întimpinând alături de ea răzvrătirile soartei, precum și restriștile
vremii, fiind născuți și crescuți supt același cer, pe același pământ și
legănați de același dor...»

Zic și zău ! (Mare ilaritate.)

«...sintem totuși considerați ca străini !

«De ce ?

«Nu sintem noi oare demni de a purta în această țară calitatea de
cetățean român ?

«N'am dat dovadă în atitea rinduri de puterea nețărmuită a simți-
mintului datoriei de care sintem insuflețiți, și n'am sacrificat noi pe
altarul datoriei către țară, tot ce ni este mai scump, întocmai ca și fiii
privelegiați ai acestei țeri ? N'am dat oare dovadă că sintem gata oricând
a sacrifica și viața pentru apărarea patriei...»

Știți că în războiul n'a murit absolut niciun Evreu. (Ilaritate.)

«... în care pentru prima oară am văzut strălucind soarele și am ascultat
graiul omenesc în limba românească ? Și nu sint oare osămintele stră-
bunilor noștri, ce zac ascunse supt țărna acestei țeri, o puternică che-
zașie a legăturilor noastre cu pământul românesc, din cele mai bătrâne
vremuri ?»

Încep a mă îndoi de originea arică a lui Traian și Decebal ! Mai știți,
or fi fost «împumunteniți» pe pământul acesta daco-roman ! (Ilaritate.)

«Și nu vorbesc în de-ajuns paginile strălucite de cultură și de iubire
către țară, scrise de strămoșii noștri în istoria acestei țeri ?...»

D-lor, nu vă obosesc cetindu-vă frasele acestea cu efect. Dar să vă
amintesc un lucru : că, adevărat, atunci când Ungurii se temeau că din
România va veni un atac împotriva Austro-Ungariei, pe la 1869, «Is-
raeliții din România au dat Ungurilor pentru înarmarea honvezilor
mai multe mii de galbeni». Aceasta e o calomnie ? Nu e calomnie :
se găsește în «Federația», foaie care apărea la Pesta la 1869, în nu-
mărul din 19 Novembre. Strămoșii cari au apărat țara aceasta, și
cari i-au cîștigat glorie, și cari dorm, eroi, supt pământul patriei,...
și «Israeliții români» cari au dat Ungariei bani pentru înarmarea
honvezilor, mai multe mii de galbeni !

Pe honvezii de azi, pe anumiți honvezii cari stau în redacția foilor
din Ungaria, și batjocuresc România ; pe anumiți honvezii cari în-
deamnă Guvernul unguresc ca să facă procese nedrepte gazetarilor ce
represintă simțul național al Românilor de peste hotare, pe anumiți
honvezii cari presidează Curțile cu jurați care condamnă pe nedrept
pe gazetarii români de dincolo, cari împiedecă foile din România de
a intra în Ungaria, pe acești honvezii îi sprijină și Evreimea din Un-
garia și Evreimea de aici. (Aplause.)

Acei cari persecută gazetele românești de dincolo, acei cari aruncă în temniță pe gazetarii noștri de peste munți, acei cari încearcă a sfărâma legăturile firești între noi și frații noștri din Ungaria, aceia se zic Maghiari, dar, cu cât o zic mai tare și cu cât o zic mai des, cu atât se vede că sînt mai puțin Maghiari. Pe acești Maghiari, d-lor, i-au plătit Ungurii destul de scump, și o să-i plătească și mai scump prin năruirea Statului lor, pe care visează să-l vadă fundat pe base naționale. Și, d-lor, de la ceia ce a pățit Ungaria, a cărei proprietate mare este în minile Evreilor, a cărei proprietate mijlocie este pe jumătate în minile Evreilor, a cărei proprietate mică atîrnă de băncile evreiești, a cărei industrie și comerț sînt represintate de Evrei, a cărei presă este, 95%, evreiască, a cărei Universitate are, în cea mai mare parte, profesori evrei, a cărei literatură este represintată prin poeți și nuvelisti evrei; din ceia ce a pățit Ungaria cu acești Maghiari, ai căror strămoși au căzut de sigur în lupta de la Mohács, în cele de supt Matiaș Corvinul, și chiar cînd a venit Arpad în Ungaria, (Iaritate), ne învățăm să nu pățim și noi ceia ce au pățit Ungurii cu acești cetățeni maghiari, să nu pățim și noi așa cu acești domni cari vin cu asemenea declamații. (Aplause prelungite.)

V.

D-lor, — și cu aceasta voi încheia, — de la o bucată de vreme agitațiile evreiești au căpătat o țintă, până aici venia numai cu frase retorice, cu declamații lirice, cu lamentații pe mormintele strămoșilor. Dar, de la o vreme, agitația aceasta evreiască a căpătat un caracter precis. Acum nu ni spun numai în frase ce vor, acum ni spun într'un proiect. Tot acel Iosif Petreanu, care publică și «Cronica israelită», tot acel Iosif Petreanu a aruncat ideia unui congres evreiesc. Aici, adecă în București, să se țină un congres politic evreiesc pentru revendicările politice ale Evreilor.

Dar, d-lor, în această țară nu poate să aibă nimeni revendicații naționale, exprimate în congrese politice cu caracter național, decît Romîni; nu se poate vorbi despre rosturi naționale decît cînd aceste rosturi naționale sînt rosturi ale noastre.

Ce ați zice d-voastră dacă Bulgarii din Dobrogea s'ar adresă cu o cerere către Guvernul român în care ar spune: profităm de drepturile acordate Dobrogenilor, îngăduiți-ni să ținem la Tulcea un mare congres politic bulgar, în care să facem valabile revendicațiile noastre împotriva Statului Român?

Și ce ați zice d-voastră dacă acei Unguri din munții Moldovei, cari au preoți catolici unguri și învățători unguri, și la cari călătoresc agenții societății de maghiarisare Sf. Ladislau și cari primesc gazete și calendare de la Unguri, fără ca nimeni să împiedece această legătură a lor trădătoare cu Ungurii, ce ați zice dacă Ungurii din Moldova ar cere voie să țină un congres național de revendicații la Bacău? În această țară orice străin, Evreu, Bulgar sau Ungur, n'are voie să ție congres cu alt scop decît scopul național român.

Dar va zice cineva: ei n'au în vedere așa ceva. Este poate un con-

gres religios. D. Iosif R. Petreanu are însă bunătatea să ni spue ce are să se faca la congresul acela.

Zice:

«Nu este nimic hotărît încă, dar ideia dominantă în cercurile care sînt pentru ținer a unui congres este ca el să fie convocat de militarii romîni de confesiune mosaică aflați în rezervă și constituiți în societăți.

«— De ce tocmai de aceștia ?

«— Pentru două motive, și anume: Evreii cari au satisfăcut legea recrutării nu pot fi considerați ca străini și congresul trebuie ținut de Evreii-romîni: și, al doilea, aceștia, adecă militarii romîni de confesiune mosaică, se pot mai lesne organiza.»

Ce vor face ?

«Ce vom face ? Nu știu nici eu...»

Vedeți, ei nu știu niciodată, dar totuși spun !

«...cred însă că, în primul loc, vom protesta cu toată energia contra calificativului de *străini* ce ni se dă. Noi, Romîni de confesiune mosaică, nu sintem niște străini veniți aici și tolerați numa', sintem Romîni prin naștere, prin simțăminte și prin datoriile ce avem către această țară ; confesia nu are nicio importanță...»

«Confesia nu are nicio importanță...» Parcă s'a gîndit cineva vreodată să li ceară socoteală de confesia lor ! În Ardeal sînt Romîni de două confesii, și noi îi iubim pe toți de o potrivă, și pe cei de confesie apusană, și pe cei de confesie răsăriteană. Noi n'am fost niciodată un popor prigonitor pentru motive religioase. Aceasta ar fi cea din urmă acuzare ce ni se poate aduce.

«...Și, precum nu se poate contesta Romînului unit sau catolic calitatea lui de Romîn, tot astfel nu ni se poate contesta nici nouă această calitate.»

Cu o singură deosebire că Romîni ortodoxi și Romîni uniți sînt Romîni de singe, pe cari, totuși, cînd sînt născuți în alt Stat, îi silim să ni ceară recunoașterea.

Aceștia, Evreii, însă nu au fost niciodată Romîni de singe, nici nu au cerut recunoașterea, și nici nu am avut prilejul să li-o acordăm.

«Aparținem acestei țeri...»

Asta nu e nimic. Pot să-i aparție, dar vorba e : țara să nu li aparție lor ! (Aplause.)

«..Și nu cunoaștem altă țară, cum, de pildă, sînt Grecii și Bulgarii «romanizați.»

Aceasta este o ofensă gratuită, adusă aceloră dintre Romîni cari pot să aibă între innaintașii lor ori Greci ori Bulgari, ori alte popoare creștine, și cari de multă vreme s'au asimilat cu totul, și pentru cari ar fi și o grubenie și un lucru fără sens să li se mai aducă o asemenea acușatie.

La urmă :

«Evreii de naționalitate română au fost și sînt un element prețios pentru țara noastră, pe toate terenurile.»

D-lor, va să zică agitația evreiască s'a concretizat în forma congresului acestuia. Și pentru ca congresul acesta să se poată ținea, se scot rezerviștii înnainte, și aceștia au fost îndemnați să vie cu o cerere a lor.

Iată apelul către rezerviști, ca să se formeze în societăți anumite în vederea căpătării de drepturi. Vedeti : ca soldații, nu prea fac ispravă, numai ni umplu soldații noștri de boli de ochi. Ajung rezerviști. Cînd ajung rezerviști, în loc să se astîmpere, ei întrebuintează situația lor de rezerviști, pentru ce ? Pentru scopuri politice ! Aceasta e cea mai înaltă și cea mai naturală datorie a unui militar ?

D-lor, oamenii aceștia vind totul, exploatează până și situația lor de rezerviști, cari au făcut oastea fără nicio primejdie și cari n'au fost măcar dintre aceia cari au trecut prin foc și gloanțe. Aceștia sînt rezerviști de aceia cari au făcut doi, trei ani de casarmă, și încă silindu-se cu toate mijloacele să capete concedii, ori lucrînd cu tot eroizmul ca cizmarii și croitorii în ateliere. Și totuși sînt rezerviști așa de prețioși, încît li se dă dreptul de a cere, numai pentru că sînt rezerviști, drepturi și pentru toți ceilalți !

Iată ce se cere printr'o foaie, care e, am zice, un fel de «Monitoriū oficial evreiesc» :

«Rezerviștii romîni de confesiune mosaică din București sînt rugați a-și trimete adresa lor exactă unde domiciliază, pentru a li se face o comunicare de mare interes pentru toți rezerviștii. Se pot adresa, fie pe adresa d-lui H. Wacsal, Strada Regală, 16, fie pe adresa d-lui I. R. Petreanu, Strada Herescu-Năsturel, 28.»

Nu «Năsturel-Herescu», ci «Herescu-Năsturel», dar ei scriu de la dreapta la stînga, și, așa, trebuie să înțelegem. (Ilaritate.)

Va să zică, domnilor, aici are cuvîntul nu numai d. ministru de Interne, ci și d. ministru de Războiū.

Nu știu dacā d. ministru de Războiū îngăduie ca rezerviștii, cari sînt totuși soldați, să se organizeze în asociații politice și să lucreze în contra intereselor țerii.

Dacă dumnealui nu are această concepție, și am dreptul să cred că nu are această concepție, să binevoiască să ia măsuri în contra lui Wacsal din Strada Regală și Petreanu din Strada «Herescu-Năsturel», 28, cari se amestecā în rosturile rezerviștilor de nația lor, din cari cautā să facā agitatori politici împotriva Statului național romîn.

Dar ni se pregătește o surprisā la 15 Februar. O să aparā o foaie evreiască și mai dîrză, — și vedeți că-și îndrjesc Evreii mișcarea !

Foaia își zice : «organ politic independent», ca și «Adevărul», — al Romînilor de confesiune mosaică : acesta este un adaos pe care

«Adevărul» nu și l-a pus încă, și ar fi de dorit să figureze și în această foaie. Această foaie adresează un «Apel către Evreii din țară» :

«Două motive puternice, printre multe altele, ne au hotărit să facem să apară ziarul cotidian «Progresul»: nevoia de a arăta pe cale legală a publicității toate suferințele ce îndurăm...»

Tot infama aceia de limbă, care, după ce sentimentele lor se unesc cu ale noastre, totuși îndrăznește să facă o deosebire între ei și noi. Cred că, dacă ar fi vorba să li se acorde drepturi tuturor Evreilor, va trebui să se hotărească care din cele două limbi trebuie să fie vorbită mai departe: ei trebuie să învețe a scrie românește, sau noi să învățăm a scrie jargonul lor, ca să fim uniți în toate cînd vom forma o nouă Românie modernă ?

Nu se întîmplă o zi fără să vedem această populație nenorocită pusă la grele încercări ! Cum sînt tratați aici, e lucru mare ! S'a întîmplat focul din Tîrgul-Cucului de la Iași, și imediat o foaie guvernamentală, a tinerilor liberali, a deschis o listă de subscripție pentru a reclădi casele celor incendiați de acolo. Nu știu dacă și aceasta poate să fie o persecuție ! Cum poate să fie cineva mai amabil ? Este adevărat că nu a produs mult subscripția, dar în sfîrșit ea poate continua.

Al doilea :

«Necesitatea de a lumina toate cercurile populației asupra adevăratei înfățișări a chestiunii evreiești.»

Va să zică la 15 Februar vom sta de vorbă, zilnic, cu represintanții asprățiilor evreiești la noi.

D-lor, cred că aceste aspirații sînt zădarnice, și, decît să-î lăsăm și pe ei să creadă că pot ajunge la un capăt cu asemenea revendicări, cred că e mai bine să li dăm un răspuns lămurit, și acest răspuns nu-l poate da decît Guvernul. Guvernul nu poate rămînea decît pe punctul articolului 7 modificat, dar cred că niciun partid din România nu se poate coborî să dea mai mult decît atîta. Și, în ce privește agitațiile acestea, cred că ar fi de dorit ca Guvernul să declare că el le privește cu ochi cari numai simpatici nu pot fi. Și că, în special, nu poate îngădui ținerea unui congres de agitație în București, care să represinte din partea unor străini niște aspirații cu totul neadmisibile din punctul de vedere al stării actuale și a menirii în viitor, de o potrivă de naționale, a Statului nostru. Să se gîndească cum că, în cas contrariu, nimeni dintre noi nu poate să garanteze că poporația noastră va păstra, până la sfîrșit, liniștea desăvîrșită și magnanimă pe care a păstrat-o până acum față de aceste provocări continue.

Aceasta este scopul interpelării mele. (Aplause prelungite.)

III.

Note istorice privitoare la Evreii în țerile noastre ¹.

Pe la 1330 Evreii tatarii locuiesc la Cetatea-Albă, avind afară din oraș «locuințele Jidovilor»; unii încunjură pe comandantul tatar ca doctorii. — Capul Sfintului Ioan cel Nou e tăiat de unul din acești Evreii. — Melchisedec, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, III, p. 143 și urm.

Veacul al XVI-lea. Evreii turci în Chilia. — Rykaczewski, *Inventarium*, p. 149.

1571. — Haim Cohen, «Evreii constantinopolitan», face negoț de la Hamburg la Chilia. — Nu călătorește Simbăta: aceasta se prevede în contractul cu cătrăușii. — Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă*, pp. 295-6.

1574 și urm. — Evreii din Constantinopol, împrumută cu camătă pe Petru Vodă Schiopul, Domn al Moldovei. — *Analele Academiei Romine*, XX, p. 438 și urm.; Hurmuzaki, XI, tabla, la: Evreii.

1579. — «Noii Petru, cu mila lui Dumnezeu Domn al țerii Moldovei stăpîn și moștenitor, negustorilor de la Lemberg și din celelalte părți ale Regatului polon, cui se cade a ști, li facem cunoscută prietenia noastră megieșească. Negustorii și alți oameni nevoiași din țara noastră moldovenească se plîng foarte mult pentru că, mergînd ei, după obicei, pentru folosul amînduror părților, la iarmaroacele (bilciurile) Regatului, mai înainte nu suferiau nicio vătămare, plătind *vămile cele din vechii așezate*; iară acum, de o bucată de timp încoace, atî fi început a li impune alte vămi disproporționate și nelegale. Noi înșine, din potrivă, de la chiar așezarea Domniei Noastre prin mila lui Dumnezeu, am păstrat vechea ordine de lucruri, fără a o înnoi sau a urca cît de puțin, primindu-vă în țara noastră, cu priință și fără asuprire, precum vom urmă a face și de azi înainte, întru cîtă vreme ne va păstra Dumnezeu în sfînta sa milă. Văzînd dară și auzînd bocetul și durerea supușilor noștri, ne-am îndurat, și, ne mai putînd răbda strîmbătățile cite li se fac în Regatul polon, *am chemat pe toți negustorii noștri moldovenești și pe boierii de țară, întrebîndu-i despre*

¹ Nu se aduc înainte știrile din Verax, *La Roumanie et les Juifs*.

starea dintru început a negoțului nostru peste hotare. Ni s'a răspuns cum că din vechime locul iarmaroacelor era în Botoșani, mai în urmă negustorii își aleseră o localitate mai aproape de graniță, anume în Șipinți, și în satul Lențești; apoi Alexandru-Vodă și înaintașul nostru Ioan-Vodă mutară iarmaroacele tocmai la Hotin, făcându-se astfel o daună în vamă. Acuma dar, pentru a vă feri de o asemenea paguba, și ținând și la prietenia Măriei Sale Regelui, noi înființăm iarăși iarmaroacele în Șipinți, unde se vor aduna negustorii noștri cu mărfurile lor. Înștiințându-vă despre aceasta, vă mai înnoim vechile noastre muștrări pentru următoarele necuviinți: mai înainte vreme, până acum de curind, vameșii voștri de la Colomeia și de aiurea luaă de la negustorii noștri trecători cîte trei groși de un car fie cit de încărcat; iară, acum, ei li ieau cîte cinci groși, și mai ieau deosebit cîte zece groși de o bucată de postav de Lund, și apoi, mai venind și vameșii de la Lemberg, mai cer de o bucată de postav cîte un taler și de tot insul din Moldova, oricît de sărac, cîte patru zloți leșești. Pentru înlăturarea acestor nemulțămiri în paguba supușilor noștri, nu numai am înființat din nou locul iarmaroacelor în Șipinți, ci înca, pe credința noastră, scutim pe negustorii voștri, cîți vor veni acolo, de vama cea veche a Șipințului: cîte un ban de tot boul, și de orice altă vamă pentru oricare lucru; mai înștiințându-vă cum că întăiele iarmaroace se vor ținea la păsime, iar despre celelalte vă vom instiința osebit. În sfîrșit, să vă fie cunoscută alungarea Evreilor din țara noastră, nu din simplu capriciu, ci din pricina desnădejdiî negustorilor noștri, cari-și pierd timpul așteptînd la hotar sosirea cumpărătorilor de vite, pe cînd Evreii, trecînd alătura și aducînd la noi postavurile leșești, după ce le desfac, își cumpără și scot vite din lăuntruțl țerii, lăsînd pe negustorii noștri de la hotar cu buzele umflate: noi nu i-am opri să-și cumpere vite și în lăuntruțl țerii, dacă nu li-ar ajunge cele de la hotar; dar, ca să ruineze pe negustorii noștri, una ca asta n'c putem îngădui. Pentru mai multă credință și tărie, am poruncit a se întipări peceta noastră moldovenească.

Iași, în anul Mintuirii 1579, Ianuar în 8.»

Hasdeu, *Arhiva istorică*, I¹, pp. 172-4.

1595. — Evreii constantinopolitani, așezați la București ca împrumutătorii ai lui Mihai Viteazul, sînt uciși din porunca acestuia. Walter, în *Papiu Ilarian, Tesaur*, I, p.

1649. — Răscoala Cazacilor împotriva nobililor poloni și a «corindarilor» (cîrciumarilor de horilcă) evrei.

Cîțiva se adapostesc în Moldova.

1652. — Venind Cazacii la Iași cu prilejul nunții Ruxandei, fiica lui Vasile-Vodă Lupu, ei întîlnesc iarăși pe Evreii lor și-i luaă pe fugă: «oastea căzacească sta supt vii și făcu multă pagubă Ieșenilor, pentru care Evreii se ascuseră: căci, pe cari-i prindeaă, trebuiaă să se răscumpere scump de la dișșii». — Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 211 = Hurmuzaki (=H.), *Supl.* II³, p. și urm.

1657. — Gheorghe Ștefan, înlocuitorul lui Vasile Lupu, scrie, într-o scrisoare de protestări: «să nu hiu creștin, să hiu jidov, și de legea mea să hiu scăpat», etc. — Iorga, *Studii și Documente*, IV, p. 52.

Pe atunci se întîmpină cel d'întăiu cas de orîndar evreu în Moldova. Mosco Jidovul «vinează heleșteul» de la Popricani al lui Iordachi Cantacuzino Vistierul. — *St., Doc.*, V, p. 32, no. 153.

1674. — Pîră mare de Jidovi «împotriva unui Ardelean». — Iorga, *Doc. Bistriței*, II, p. 24, no. ccv.

1679. — Iesuiții din Iași aŭ o datorie la un Evreu. — *St. Doc.*, I-II p. 58.

1700. — Scrisoare a lui Vodă Brîncoveanu către Brașovenii. «Pentru aceia, de multe păsuri ce sînt, ciți sînt aici în țara noastră, — și străini și de alte neamuri, ori de acolo, ori dintr'alte părți, cum am zice, și Brașovenii, și Chiproviceni, și Armenii, și Jidovii, fără de dajde nu pot fi». — *St. Doc.*, X, p. 400, no. 4.

1710. — Ion Paladi vinde Berbeștii (Cernăuți), cumpărați de la Evreul Cerbul. — Iorga, *Documentele Callimachi*, II, p. 173, no. 1.

1711. — «Evreii se socot și ei ca *supuși* (subdiți) ¹ și sînt ținuți a plăti o dajde anuală, mai grea decît cea obișnuită (gravius ordinario), nu aŭ niciun meșteșug, afară de negoț și circiumărit; pot să-și facă sinagoge oriunde, dar *de lemn*, nu de piatră»; Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, cap. XVI, p. 120.

1724. — Un Evreu din Silistra e în ceartă cu cămărașii Slănicului muntean, cari-l învinuesc că nu și-a plătit sarea. — *St. Doc.*, XII, p. 25, no. xxxvii.

1726. — Evreii săvîrșesc, la Onițcani în (Moldova), un omor ritual supt Mihaî Racoviță. — *Letopisițe*, III, p. 142 și urm.

» — Mihaî-Vodă Racoviță, Domn al Moldovei, învinuiește pe Evrei de omor ritual. Evreii se plîng la Poartă «că li-a stricat sinagoge, li-a ars cărțile», i-a bătut și stors de bani. Ambasadorul frances la Poartă crede că Domnul aduce o învinuire calomnioasă. Evreii caută a scoate pe Domn cu ajutorul Dragomanului Porții. — H., *Supl.* I¹, p. 455.

1736-7. — «Cerbu Jidovul, feciorul Ceașului», face vutcă pentru Domn. — *St. Doc.*, VI, p. 275, no. 505.

1738. — Proces între «Avram ginerele Herșului Jidov din Focșani și fămeia lui Ana, fata Herșului, nepoata lui Lazor Orîndariul» cu egumenul de Mira și un boier, pentru «locul de dugheni» din Focșani, cumpărat de Lazor de la niște moșneni, prin 1680. — *St. Doc.*, V, pp. 234 5, no. 87.

¹ Nu *incolae*, locuitorii.

1738 9. «Jidovii den tîrg den Birlad» aũ un «staroste de Jidovii», dupã «obiceiul vechiu, precum aũ fost de altã datã, mai naintea vremei», pentru «poruncile gospod», «nevoile» si «cislele» lor, ajutat de alti «doi, trei», aleși. Acum e Marcu al lui Lazãr. — *St. Doc.*, VI, p. 437, no. 1648.

1741. — State Gr cul, paic (paj), luase pe «Zmaranda ce aũ fost Jidoafcã și s'a botezat». — *Ibid.*, VI, p. 445, no. 1684.

1741 2. — «Marcu Jidov din Birlad». — *Ibid.*, p. 231, no. 182.

» — «Leiba Jidov de Eș» (Iași). — *Ibid.*, p. 236, no. 230.

» — Evreii la Rașcov, pe Nistru, în Polonia. — *Ibid.*, no. 231.

» — Jidovii în Botoșani. — *Ibid.*, p. 237, no. 239.

» — Jidovii prin satele Neamțului, cu cãruța. — *Ibid.*, p. 238, no. 241.

» — Evreii poloni cumpãrã grîu de la boierii. — *Ibid.*, p. 239, no. 250.

» — F ciorul Cerbului (Herșcu), Evreii din Botoșani, «silește» pe «copila Iarcului», coreligionarul sau; se întrebã Burãh și Solomon și hahamul. — *Ibid.*, p. 240, no. 258.

» — Evreu ucis în Codrul Herței, de tãlhari. — *Ibid.*, p. 241, no. 263.

» — Jidovii tatarii la Cãușeni, în Bugeac, cari trec holercã (rachii) din Polonia. — *Ibid.*, p. 244, no. 292.

» — David, Evreii «strein din Țara Leșascã, meșter argintar», primit în Iași. — *Ibid.*, p. 246, no. 316.

» — Marcu din Birlad se face tovarãș cu Marcu din Iași și duc rachiũ (horilca) la Mușeni, avînd ca vechil pe Herș din Focșanii de peste Milcov. Se înșealã unii pe alții, și se judecã. — *Ibid.*, no. 317.

» — Vagabanzii evreii din Polonia se strecoarã la satul Budile, în Ținutul Sorocãii, și nu platesc nimic boierului. — *Ibid.*, no. 319.

» — Cerbul, Jidov din Roman, duce vin la Movilãu, în Polonia și ște pe cãruș a trece cu carul pe pod și i se înneacã; nu vrea sã-l despãgubeasca. — *Ibid.*, pp. 247-8, no. 333.

» — Leiba din Botoșani dã faliment, «iese mufluz». Aũ pretenții Novac feciorul lui Mihail hahamul din Botoșani (Evreii turcesc), Lupu (Wolf) și Iosif fiul Ursului (Bercu). Falitul își vînduse averea. Se pomenește Ilie, Evreii «din Țara Leșascã, care s'aũ așãzat în Botoșani» — *Ibid.*, p. 248, no. 337.

» — Manoli negustorul din Botoșani se face «tovarãș la negoț» cu Evreii din Sniatyn. — *Ibid.*, p. 249, no. 345.

» — Un Evreii din Iași cumpãrã de la falsificatorii țigani «aramã în loc de aur». — *Ibid.*, p. 252, no. 379.

» — Evreii Iuțco (Polon), Leiba, Israil ieau în arendã pescuitul la Calafendești, moșia Marelui-Logofãt. — *Ibid.*, p. 252, no. 380.

» — Evreul Iosip din Botoșani e omorit de Cazaci. Anșãl îi reclamã averea. «Obiceiul ce aũ Jidovii a sã însura la 15 ani.» Po-

meniți Leia, Leiba din București, Estera, «Bețâl hahamul de aice, din Eș», Iacov. Acesta se dovedește plastograf: «din poronca giudecăt' ducîndu-l la școala jidovească hahamul și cu toată adunarea breshî Jidovilor și strîmtorîndu-l cu blestemul legii lor». Anșal cumpără o mărturie cu patru galbeni de la alt Evreu. «Aducîndu-li Iacov aminte că poate să-l silească judecata și pe dinsul la jurămint și atunci în caută a arăta adevărul, și *ei l-au învățat pe Iacov să iea condeiul cu cerneală, să poarte peste iscălitura cea vicleană, și, facînd aceasta, poate primi și jurămintul, că mîna lui s-a purtat peste acea iscălitură*» (el se teme a o face). «Toată tîria zapisului» declară una din «Jidovime», «crazimă în marturie» (și nu în iscălitură). — *Ibid.*, pp. 254-5, no. 390.

» — Un Evreu vinde, junca, cumpărați de la bilciul din Suceava, la acela din Siretiu. — *Ibid.*, p. 259, no. 408.

» — Un Jidov «tipsier» tine în pivniță «un poloboc, două, de băătură», la Iași. — *Ibid.*, p. 260, no. 415.

» — Haim Lungul și alți trei Jidovi din Roman fac «frăție» de negoț pe «patru șferturi de hîrtie, tot dintr'o coală tăiate». — *Ibid.*, p. 262, no. 422.

» — Un Evreu cîrciumar face puț, într'un sat. — *Ibid.*, no. 426.

» — Un Evreu din Soroca, venit în țară, e învinuit ca tovarăs al unui hoț. — *Ibid.*, p. 264, no. 441.

» — David din Chișinău se plînge că i s'a furat marfa de tutun, bumbac tors, fier, orez, frînghiu, dohot, arama, ciubote, oale sare, la o bejenie. Se constată că satenii i-au scos toate lucrurile din prăvălie, cîstit, și că Evreul fusese închis pentru datorii, «nevînd ca să platească, ca un mufluz, și cunoscîndu-se pe semnele lui ca umblă ca să fugă». Judecata-i recunoaște «natingia... și el nici de o judecată nu se ține». — *Ibid.*, pp. 264-5, no. 442.

» — La Suceava doi «orîndari» ai Mitropoliei, Evrei. Se îngăduie «orînda» și altor Evrei, «streini» săi «de loc». — *Ibid.*, p. 272, no. 490.

» — La Orhei. Scutiți de darea către haham. — *Ibid.*, p. 294, no. 596.

» — Evreii din Iași se plîng că-i supără «hahamul cu cereri de bani». Nu-i vor da nimic lui sau la «alți Jidovi ce ar veni dintr'alte părți». — *Ibid.*, p. 294 5, no. 597.

» — Căpitanul de Soroca scrie «cum boiarul carei aș moșii la margine, aș vîndut toate vadurile Jidovilor, încă și alții carii au cite un petec de moșie la malul Nistrului, caută și aceia să pună orîndari pe la vaduri, și-aș făcut luntre de imblă în vad, pentru brudină, și fac ce li-i voia Jidovii pe la vaduri, de se petrec oameni fel de fel peste Nistru; pentru care se roagă să se scrie cartea Măriei Tale la cei cu moșiile, să nu fie marginea în seama Jidovilor; că, de nu se va ridica aceasta, el nu poate da seamă de margine.» — *Ibid.*, p. 302, no. 635.

» — Leșî pradă casa unui Evreu din Vijnița. — *Ibid.*, p. 303, no. 639.

1742. — Aduc horilcă (rachiü) din Polonia Bereu Jidovul din Mohilău și Jidovul Herșcu din Botoșani. — *Ibid.*, p. 349.

» —. Evreii din Botoșani, «pe semne dînd și mîzdă» (mită), mută Tîrgul Făiniî «lîngă casele lor, pentru alijverişul lor». Și a doua oară ei «se ajung», dînd bani, cu Vorniciî orașului, pentru aceasta. — *Ibid.*, p. 350, no. 1029.

» — Evreul Iancu de la Ocna. — *Ibid.*, p. 352, no. 1049.

» — Evreii în Chișinău, pomeniți după Armeni. — *Ibid.*, p. 358, no. 1086.

» — Leiba Jidovul de la Sniatyn face negoț la noi. — *Ibid.*, p. 366, no. 1161.

» — Pomenirea Evreilor poloni, uciși pe la Botoșani și Dorohoiu supt Grigore-Vodă Ghica. — *Ibid.*, p. 367, no. 1167.

» — Plîngere a unor săteni că au luat niște bani de la un Jidov, și Jidovul li cere, pe lună, dobîndă pe bani. — *Ibid.*, p. 376, no. 1246.

» — Pentru Avram și Burăh, «ce au venit din raiaua Hotinului și se cer să meargă la tîrg la Bacău : să dea poruncă tîrgoveților să-l lase să-și facă case la tîrg, pe locul domnesc, unde li va plăcea, și în cislă cu tîrgoveții să nu fie amestecați». — *Ibid.*, p. 381, no. 1292

» — Unor Jidovi li se dă scutire de olac și podvozi pentru cai și căruțele lor. — *Ibid.*, p. 381, no. 1293.

» — Pentru Evreul Isac din Răusenî (Suceava), cu «argat tot Jidov», care, acesta, se botează. — *Ibid.*, p. 384, no. 1308.

» — Pentru Jidovul Samuil din Hirilău, care încurcă la cislă pe ceilalți. — *Ibid.*, p. 385, no. 1320.

» — Jidaniî din Botoșani se plîng de cislăși, că-î apasă, fiind «ei mai mult săraci». — *Ibid.*, p. 385, no. 1321.

» — Pentru botezul lui Ion din Dîngeniî Lăpușnei, «care, fiind Jidov, s'a botezat». — *Ibid.*, p. 387, no. 1327.

» — Solomon Botez, Vornic de Cîmpulung. — *Ibid.*, p. 393, no. 1411.

» — Pentru un Evreu mutat de la Putna la Bacău. — *Ibid.*, p. 407, no. 1547.

» — Numai «Moldoveni și Armeni» în Roman. — *Ibid.*, p. 214, no. 61.

1759. — Pentru Giurgiuvan care pradă «Evrei, negustori poloni». — Iorga, *Documentele Callimachi*, p. II, 246 n-o. 33.

1760. — Oprea Floroiu se judecă cu un Evreu, Avram, pentru niste cășării la Bran. «Ovreiul a umblat cu minciuni multe de a scos cartea de la Măria Sa Domnul județ [de Brașov], că a zis că are în hotar 5 pungă de bani: așa s'a lăudat, și cu aceia i-a dat Maria Sa cartea.» — *St. Doc.*, X, pp. 388-9, n-le. 22-3.

Supt Mitropolitul Gavriil Calimah, Mitropolia e încunjurată de casele jidovești cu bezmen. — Erbiceanu, *Mitropolia Moldovei*, pp. XLIX, 41-2.

C. 1760. — Putna are purtătorii de grijă doi Jidani, la «orînda ce au ei în târgul Siretiului». — *Doc. Call.*, I, 434, nota.

1761. — Evrei în Suceava. — *Ibid.*, pp. 446-7. — Aduc marfa de la Botoșani, Roman, ș. a.

1762. — Evrei supuși poloni în Moldova. Nu vrea să plătească taxele. — *St. Doc.*, I-II, p. 438.

1762. — Evrei turci în Cetatea-Albă. — Peyssonnel, *Traité sur le commerce de la Mer Noire*, Paris, 1787, I, pp. 305-6.

1763 și urm. — Evrei la dajde în Moldova. — *Doc. Call.*, II, p. 79 și urm. — Și Leiba argintar din Suceava; un cuiumgiu în Iași, o botezată care ține pe Ștefan Scraba; Lupu de la Galați; velnița lui Solomon din Iași.—Cf. și p. 117: «davaoa Jidovilor».

1765. — Solomon starostele are o pivniță în Suceava, «dar fără locul pe care e pivnița»;—*Doc. Call.*, I, 579, no. 21; cf. pp. 170-1, no. 39. — Altul are casă acolo, în 1768. — *Ibid.*, p. 586, no. 32.

1768. — Leiba, spion moldovenesc în Polonia. — *Ibid.*, II, 330. — Pentru un arendar contemporan, p. 371, no. 348. Cf. pp. 372 și 377 (no. 355: Leiba Korn, arendaș la Zurawna).

1769. — 206 familii evreiești (986 capete) în Bucovina. În timpul războiului cresc până la 298 de familii (1346 capete). La pace, generalul Splény socoate 526 de Evrei. — Zieglauer, *Geschichtliche Bilder aus der Bukowina zur Zeit der österreichischen Occupation*, 1898, pp. 5-6. — Numărul lor crește după patenta imperială, prielnică lor, din 13 Mai 1781. — *Ibid.*, p. 6 și urm.

1773. — Mărturiile evreiești pentru niște case din Iași. — *St. Doc.*, I-II, p. 186.

» — Tâlmaci evrei tureci în Chilia. — Kleemann, *Reise von Wien... bis Kiliauova*, Leipzig, 1773.

1774. — Vinzare a Cîmpulungenilor către «Moise Jidovul fiul lui Iacov». — *Doc. Call.*, I, p. xv, nota 3.

1775. — În Siretiul Bucovinei, *cîțiva* Evrei («etwelche Juden»).

1778. — «Jidovoica Bucureșteana» vinde la Sibiiu găteii femeiești. — *St. Doc.*, XII, p. 97, no. 183.

1778. — Descrierea Evreilor din Bucovina de generalul Enzenberg. Vagabonzi lenși și (*Müssigg'inger*), ei țin circiume și ieaș moșii în arenda. Sînt «neamul cel mai de a dreptul stricat, datat trîndăviei; se hrane, te, fără a fi prea mult supărat, din sudoarea creștinilor muncitori». «Dintre ei se afla acum în Bucovina pîna la 800 d familii.» («deren befinden sich actu in der Bukowina bis 800 Familien»). «Se înmulțesc mai tare d cît Tig ni ... Au în Bucovina tot negoțul și mesesugul, mai ales în Suceava, Siretiu și Cernăuți; țin circiume de vin, bere, rachiu și vînd după plac; au multe moșii în arenda și decî, cea ce e grozav, țin pe creștini ca supuși și nu plătesc nici darea meșesugului nici a pămîntului, ci numai, pe an, cinci florini de familie.

Pentru că în nicio țară Evreul nu se bucură de attea libertăți și drepturi și nu plateste mai puțin, se vor așeza totți în Bucovina, cea ce nu li îngăduiu și-i expulsez surma.» — Zieglaeuer, *Geschichtliche Bilder aus der Bukowina zur Zeit der österreichischen Occupation*, 1883, I, p. 67.

» — Același socoate 780 de familii evreiești. — Broșura din 1905, p. 51.

1779. — «Avram Jidovul sin Iosăp, dascal din Botăsanii», cu soția Haja și frații, vînd o casa «în Tîrgul-Nou» al Botosaniilor, linga Evreii Vigder și Marcul sin Șimon. Mai iscalesc Evreii: Moisi sin Avram, Frimet, fata acestuia, Măriias și Hania, alte fete, etc. — *St. Doc.*, VII p. 127, no. 27.

1781. — Se întrebă la Viena cari Evrei sînt a se privi drept Evrei cerșetori (*Betteljuden*). Erau 1050 de famlu. — Zieglaeuer, *Geschichtliche Bilder aus der Bukowina*, 1898, pp. 15 6.— 372 se expulseaza ca vagabonzi. — *Ibid.*, p. 17.

Comisiunea arată că aici în țară Evri obișnuiesc a cumpăra țeranului d'innainte puiul în ou, miera în floare și mielul în pîncelel mumei, pe un preț mic, și prin această camătă a suge cu totul pe locuitorii și a-i aduce la sărăcie, așa încît țerarii împovărați, astfel, de datorii și pentru viitor, nu află alt mijloc de mîntuire decît să fugă din țară; astfel Evreii dau aici prilej la emigrare și sînt astfel periculoși ponorației și agriculturii. Evreii de aici se hrănesc mai mult cu circiumele și dau prilej poporului să bea și să se strice; prin expulsarea lor ar fi hrana mai ieftină bețiile s'ar mai opri, înșelătoria în negoțul cu mărfurile ar înceta, prețul arenzilor ar scădea și satele s'ar păstra.» — *Ibid.*, pp. 19-20.

Expulsații reclamau 6 000 de florini datorii de băutură de la Evrei, «și aceștia erau numai Evreii cei săraci. Își poate închipui cineva cît au de cerut Evreii cei bogați, cari au rămas, numai pe grîne de la țeranii!». — *Ibid.*, pp. 33-4.

«De cînd Divanul moldovenesc a luat Evreilor», scrie Enzenberg, «toate arenzile și circiumele, se observă în poporul de rînd o schimbare prielnică Statului.» — *Ibid.*, p. 34.

Se plîng împotriva lui Enzenberg Evreii, «parte indigenă parte descălecați supți protecție turcească, rusească și chiar austriacă». Declară că se tin din «berărit, velnițe de rachiū, circiume și arenda de sate întregi». Expulsați sînt «oamenii cinstiți, oameni ireproșabili, care erau în parte așezați» (pp. 40-1). Între ei, «hahamii, belferi, cîntareți și scriitorii ai celor zece Porunci» (*ib. d.*). *Ober-Kahalul* s'a plîns (p. 42). Enzenberg oprise circiumele lor (p. 43).

Din răspunsul lui Enzenberg: «Până acuma n'am văzut Jidan la plug, nici pe unul înd-plinind munca țerăn-ască, dar am văzut creștinii arînd pentru Jidanii, și anume pe cîmpiile cele mai roditoare, pe care Jidanul are daș le ține pentru el și bietului țeran. da de sigur cele mai rele» (p. 48). Amintește că Vodă Moruzi a oprit «cu pedeapsa streangului» pe Evrei de la arendă și cînciumarit, precum și de la locuința prin sate. Nu l-au putut cumpăra: mai bine a lasat banii «dă cită a mai expine țara peirii totale.» Acolo dau Evreii 10 l de ogeag, daș a lor e în 13 parti. «Obrăznicia Evreilor din Bucovina a crescut așa de mult, că nu se mai rușinează a aduce minciună înaintea Tronului» (p. 49).

Cei veniți în timpul războiului călcaseră poruncile, care-î opriau. Între cele 365 de familii expulsate, abia 31 aveau case, «mai mult colibe miserabile». Se plătia pentru casătoria lor «o căpățină de zahăr sau două oacă de cafea». A închis în cel mai bun odăi, și nu în temete grozave pe deputații evrei la Viena.

Consiliul de Război arată, la 5 Octombrie 1782, că Evreii, prin speculație «rafinată», au caparat «tot negotul cu camata măsurată», au stricat cu rachiul «sanătatea și moravurile nației» (p. 59).

Împăratul aprobă, la 7 ale lunii: «ca să se puțată evreii trebuie trimise la locul lor, pentru a se înlătura orice represintanții care țintesc la egoism și apăsarea locuitorilor». (p. 60: *nach ihrer Bestimmung zu instradiren*).

Insarcinată se trimet în Bucovina pentru a nu se mai primi Evrei, «le oare ce înmulțirea Evreilor e oprită»; numai cei ce vor lucra la cîmp se pot însura.

Enzenberg îi clasifică în categorii muncitoare. Mare agitație. Petiția cea nouă din 1783. Declară că nu se pot consacra agriculturii, «pentru că serbătorile lor cad pe vremea celor mai însemnate lucrări ale cîmpului». Oferă 5.000 de galbeni pe an (p. 69). Îscălesc represintanții tuturor cahalurilor. Enzenberg declara ca nu vrea «nici 100.000 ori mai mulți galbeni» (p. 71). Între Evreii erau abia 103 meșteșugari (p. 74).

La 24 April 1783 se decide că Evreii puși la agricultură trebuie să se apuce în 6 săptămîni sau, altfel, după 10 zile vor fi expulsați (p. 75). 255 de familii declară că nu pot (p. 76).

Deputație la Viena (p. 81 și urm.). La 16 Iunie sînt trimise înapoi Administrației Bucovinei; Iosif al II-lea scrie: «Am luat cunoștință» (*Dient zur Nachricht*) (p. 86). La 19 Iunie scrisese din Cernaui: «Să se urmeze același sistem cu Evreii: ori se fac negustorii și meșteșugarii cinstiți, ori se consacră plugăriei, ori trebuie scoși din țară»

(p. 87). Se mai decide că arenda lor nu poate ținea decît 20 de ani și că proprietarii nu pot ajunge decît cei botezați.

S'au dus cele 255 de familii? «N'avem niciun document și nicîo însemnare de cronicar», scrie Zieglauer (p. 90).

1783. — Evreul Daniil ține la Iași două prăvălii ale bisericii catolice, cu 50 de lei pe an. O vaduvă evreica are prăvălie lingă el; apoi un Avram Evreul, — cu aceeași chirie. — *St. Doc.*, I-II, p. 124.

1784. — Ienachi Cantacuzino Vistierul vinde lui «Solomon Moisăi Leibu, Jidov ot Balți», venitul satelor lui de la Soroca: bezmenul pe case, dijma, moara de la heleșteie, moara cu cai, «orinzile acestor sate și crișme cu pivnița», pe 1.250 de lei pe an. Evreul va da 500 de vedre de vin, «și drojdiile sa fie a' lui». Va pescui în iazuri. Scutește de bezmen și dijmă pe preoți și dascăl. — *Ibid.*, VII, p. 235, no. 104.

1784. — Evrei poartă într'ascuns corespondența agenților străini în Moldova. — H., X, p. 3, no. 4. Cf. p. 4, no. 5.

1785. — Se constată că Ianachi Cantacuzino Vistierul și-a luat 6 stînjemi «la împărțea la locul tirgului Falticeni, supt numele lui Berco Jidov». — *St. Doc.*, VII, p. 237, no. 112.

» — Evrei poloni, și din Mohilău, cumpără în Moldova boi, porci, ceara, piei, și le vînd scump la Breslau. — H., X, pp. 10-1 — Alți Evrei «moldoveni și munteni», aduc produse europene de la Brody, în Galiția. — *Ibid.*; cf. p. 17, no. 17; p. 19.

1786. — Înainte de acest an, «fabrică de sticle... în Ținutul Hir-lăului, care, mai înainte ținindu-se de un Jidov», trece la un Neamț. — *Ibid.*, XI, p. 84, no. 165.

» — Mărturie pentru locul unui Evreu din Botoșani, «între Ulița Veche și ulița ce merge în spre Sfeti Gheorghe», moștenire de la altul din Iași. Îscălesc cinci Evrei. — *Ibid.*, VII, pp. 131-3, no. 43.

» — «Ordonanța imperială de la 20 Mart 1786 face ca mulți Evrei săraci, cari nu puteau dovedi un capital, în bani sau avere imobilă, de 200 de florini, se retrăseseră, înaintea războiului, din Galiția și se așezaseră în Moldova, plătind impozitele obișnuite în acest principat.» Se însoară cu Evreice din Moldova. La 1795 Domnul nu vrea să-l deie înapoi. — *Doc. Call.*, I, p. 50, no. 9. Cf. și p. 54, no. 13.

1790. — La București, «feciorul lui Delibașei Nicolii Maiorului» e pus în fiare «pentru că a omorît 6 Ovrei neguțitori, și le-au luat tot ce au avut lingă dînșii, el și cu 3 Arnăuți ai lui». — *St. Doc.*, VIII, p. 112, no. 32.

1793. — Un Evreu arată că a luat pe un an «orînda băuturii satului Cabujii, cu moara de acolò, și a părților din moșia Țolești, de la acest Ținut al Sucevi, ale dumisale lanache Cantacuzino, biv Vel Vis-

tier... Și, de va fi poruncă gospod ca să se scoată Jidovii de prin sate, eu după tocmeală voi fi îndatorit a-mi tocmi crișmar la orinzi și a-mi ținea orinzile până la împlinirea anului cumpărat, plătind dumisale banii deplin.» — *Ibid.*, VII, p. 254, no. 162.

1794. — Proces, la Botoșani, între Israel Jidovul și un Armean, care mai avuse proces cu Jidovul Calmăn, la 1794. «Am cercetat și pentru mărturia tirgoveților, ce are Jidovul, de este adevărată, și niciunul din cei iscăliți nu trăiește, și, potrivit scrisoarea unui Ioniță Aftănase, ce este iscălit într'acea mărturie, că a scris mărturie, cu alte scrisori ce s'au mai găsit scrise de acel Aftănase, și nici scrisoarea nici iscălitura nu se potrivește, nici velet său lună nu are. Cum și cartea de blestem ce se arată într'aceasta mărturie că a fost scos Jidovul asupra celor ce vor ști locul său, s'a aflat neadevărată, că iscalitura Preosfinției Sale răposatului Mitropolit Gavriil nu este, ci este de mină străină făcută. Care, potrivit-se cu alte iscălituri și mai vechi, ce s'au aflat, a răposatului Mitropolit, și nu se potrivește.» — *Ibid.*, pp. 134-6, no. 49. Cf. și p. 140, no. 67.

1795. — Marcus Fallek din Cernăuți. — *Doc. Call.*, I, p. 508, no. 156

» — Evreii așezați în Moldova, sînt, după Internunțiu, «Evrei miserabili pe cari Austriacii nu voiaă odată să-i mai ție 'n Bucovina». — *Ibid.*, p. 513, no. 163. Cf. și p. 514, no. 165.

1796. — Comunitatea evreiască din Iași capătă hrisov pentru a da o singură sumă, de 16 pungi pe an. O scoate din taxa pe carnea cușer. Neînțelegeri între Jidovii localnici, cei austriaci și cei ruși, cari-și tocnesc casap aparte, și sînt afurisiți. — *Ibid.*, I, pp. 75 6, no. 31. Cf. și pp. 78 și urm., 97 (incercare de a închide căsăpia suditorilor), 114, 139, (no. 80: starostele Evreilor suđiți din Iași; 1806).

» — Evrei în Roman. — *Ibid.*, p. 474, no. 155. Cf. și p. 485, no. 176.

1797. «Evrei despoiați în răscoala din Galați»; Suditorii. — *Ibid.*, II, p. 525 nota 1.

Iunie 1798. Raportul viceconsulului frances din Iași, Parant: «Este în Moldova un alt soi de indivizi, Evreii, al căror număr e mare și el (*considérable*), și cari sînt și mai desprețuiți decît ceilalți suditori totuși sînt menajați une ori de Guvern, căruia-i aduc mulți bani. Că pretutindenți aiurea, acest soi de oameni, pretutindenți osebiți (*par tout distincte*), stau ei între ei (*font bande à part*) și se îndeletnicesc cu afaceri de negoț, cu camătă și în de obște cu tot ce se potrivește cu zgîrcenia lor (*parcimonie*). Mai ales în Moldova trebuie sa se spuie de Evrei ce a spus în Polonia un scriitor frances: «că ucid comerțul și descurajează pe puținii negustori cinstiți cari ar vrea să-l facă a înflori».

«În adevăr, Evreii știu să-și procure, pretutindenți, prin marea lor activitate și muncă, mărfurile care au mai multă trecere, și o fac aceasta cu o economie așa de murdară (*sordide*), încît sînt în stare totdeauna a le da supt prețul curent.» — H., *Supl.* I^a, p. 184.

1799. — Evreii din Suceava și Cerrăuți duc *potăș* din Moldova în Apus, până la Danzig. — *Doc. Call.*, I, p. 136, no. 78. Cf. și p. 127, no. 80.

1801. București. «La 27 Februar s'a aflat un creștin ucis în casă evreiască. S', în ziua aceea, a fost mare târaboiiu din partea mulțimii: ce dimineata până seara au fugărit pe Evreii ca pe iepurii, și, ca să se operească tulburarea norodului, s'au rînduit zapcii ca să adune pe Evreii, unde s'ar găsi și ca-i pazească la Aga; și cu această socoteală s'au scos Evreii de la popoi, ca să i-ar fi ucis pe toți. De cînd au fost puși supt pază la Aoa, înaintea de... i-au mutat aiurea: de la cari (?) au suferit d stule jupoieri și desbrăcări. Poimine va fi Divan pentru a easta.» — *St. Doc.*, XII, pp. 139-40, no. 185.

1806. — Birul «Jidovilor hrîsovuliți» pe Octombre-December: 16.933 d lei. — *Ibid.*, VI, p. 200.

Al «Jidovilor hrîsovuliți» din Botoșani, 450 de lei pe lună. — *Ibid.*

Al «Jidovilor orîndari prin sate», 1.356. — *Ibid.*

Al «Jidovilor orîndatori ai moșiilor Hotinului», 270.540. — *Ibid.*, p. 201.

1808. Un Evreu tîmplar prin satele ungurești de la munte. — *Ibid.*, I-II, p. 143, nota 2.

1813. — «Evreii din Ierța», așezați din «strămoși și părinți» ca arendași ai moșiei, se plîng că Grigore Ghica li iea prea mult și-i țere tează. Cercetare: «C rîndu li se să arate cea adevărată scrisoare. r'ci într'un chip nu s'au supus a o arăta, zicînd că n'ar fi la dînșii, S', fiindcă însuși ei prin jaloaba lor aceasta... cer ca să li se întărească a a scrisoare a lor pentru așezarea tocmeților, vderat se înțelege că este la dînșii și nu vor ca sa o arate, voinđ cu aceasta a prlungi vreme spre pagubirea dumisale Vornicului, căruia i-au și adus pagube de 30.000 de lei. Sa fie puși «la opreală» până ce vor scoate cea adevărata scrisoare de tocmelele ce au.» — *Doc. Call.*, I, pp. 498-9, no. 186.

1813-4. — Pe un trinestru, «Jidoviî hrîsovuliți» dau 5.000 de lei.

Ibid., II, p. 135.

(La 1816: 9.150; *ibid.*, p. 156.)

1815. — «Marcu Jilov din tirgul Neamțului, sudit», cumpără poșoiu de la un boier din Neamț. — *Ibid.*, I, pp. 519-20, no. 218.

1816. — În București Evreul Wolf Tetelbaum, din Cernăuți, era să stîrnească, în 1815, o răscoală pentru răpirea unui copil creștin. Izgonit de Agenția austriacă, are, la întors, «o casă publică, deschisă tuturor desfrînărilor». Urmărit, se face a voi să treacă la catolici și provoacă un conflict între agent și episcopul catolic. — *St. Doc.*, I-II, pp. 357-8.

» — La Botoșani un pietrar, un teslar, un croitor evreu. — *Ibid.*, VII, p. 145, no. 92.

» — Un Jidov iea un imaș în arendă (Moldova). — *Ibid.*, p. 525.

Octombre 1816. — Raport al agentului din Iași. «Zilele acestea, s'a adus Domnului vestea că 20.000 de Jidovi, pe cari Guvernul rusesc i-a scos din Polonia, sint pe cale spre Moldova. Dar el, departe de a a voi să împoporeze aceasta țară cu un așa de mare numar de vagabonzi, a dat cele mai aspre porunci pentru a li opri intrarea în țară.» — *Doc. Call.*, I, p. 255, no. 200.

C. 1817. — «La București și în Țara Turcească, la Diiu, foarte tare s'a pornit, mai virtos asupra Jidovilor și Turcilor, și din nimica nu se pricinuieste, cit din necurătenia și a legii și a oamenilor, cari nu se păzesc, ci fac tot felul de amestecări; și, întrînd și creștinii prin casele nelegiuitorilor, s'a'u pornit acum de obște între toți.» — *St. Doc.*, VIII, p. 170, no. 23.

Septembre 1817. — Evreii din Moldova se plîng Agentului că de la 1812 dau vana și alt le ca «Evreii moldovenesti», că-s rau tratați, și închiși, că nu-i ap'ra A'c n'ția. La 1796 si sudiiți primiseră, pentru 8.000 de lei, hrisovul. Erau datorii și ei cu daruri la Camara și Aga. La 1812 se strica scrisul. Se ridica taxa la 28.000 de lei (taxa pe carne e de 32.000). Agentul semnalează «caracterul certareț al Evreilor participarea lor sin patică adesea peste masura la orice privește p un Evreu, ura adinc înradacinată a creștinilor de aici împotriva Evreilor, viclesugul, dovedit adesea, al Evreilor împotriva creștinilor, faptul ca mulți din re ei vin fara pa'apoa te în Moldova » — *Doc. Call.*, II p. 281, și urm. no. 220.

1817. — «Orindatorii Scheii (Roman) vind orinzile lui «Leiba Jidov , care «incaică cu sume de bani pent u băutura» p locuitorii si, cîm puternicîndu-se de la sine, fără stirea ispravnicilor, au împlinit de pe la casele lor vite și alte lucruri». Era ordin a nu se impli i pent u băutura decit 15 bani frunțașul, 10 mijlocașul, 5 codașul. Sa se faca dreptate. — *Ibid.*, I, p. 536, no. 253.

1818. — Șmil și Avram cîs pi i au de la Ni olae Hrisoveghi un trunchiu. — *Ibid.*, I, pp. 550-1, no. 550.

1819. — David Leiba, sud t are 13 creditorii neplătiți și o sticlări la Comănești (Bacău), d'n bani or. I se acordă vadea pentru a se desface de marfa și fabrica — *Ibid.*, p. 558 no. 290.

» — Tulburări în Iași. Evreii închid prăvăliile și fug. H., X, p. 55, no. 61. — Evreii ucisi, p. 81, no. 106.

Evreii tapițer al Curții în Moldova — *Ibid.*, p. 77, no. 97.

1821. — La Botoșani «supusa franceză Rifca Jidofca a lui Iancă». — *St. Doc.*, VII, p. 146, no. 97. Vinde o prăvălie a unei Romince pentru datorie. — *Ibid.*, no. 99. — Cf. și n-le următoare.

C. 1821. — Și negustorii evreii raiale sint supuși în Muntenia Că-mărașului. — H., X, p. 530.

1821, Mart. Ciocniri între Evreii din Iași și Arnăuții lui Alexandru

Ipsilanti. — *Ibid.*, p. 114, no. 150. — Fuga Evreilor la consulate; *ibid.*, no. 129.

» — Iunie. Turcii vînd la Evrei poamele furate în grădinile Iașului, *ibid.*, p. 163, no. 221. La plecare, storc bani de la Evrei; *ibid.*, p. 167, no. 227.

» — Iulie. Se întorc Evreii fugari. — *Ibid.*, p. 173, no. 234. — O stradă din Iași se zice Strada Evreiască; *ibid.*, p. 174.

» — Novembre. «Ce a fost mai bun (ca pradă) la Turci, li-a cumpărat Jidovii și Armenii din Roman și din Iași și din celelalte ținuturi, ce li-a stătut în cale»; *ibid.*, p. 575, no. 30.» Prădați și la București, de eteriști; Bibl. Ac. Rom., doc. 78/xxxix.

1823. — Evreii munteni uciși la drumul mare; H., X, pp. 217-8.

» — La București, «sinagoga Evreilor raiale» (turci); *ibid.*, p. 227.

» — Negustori evrei din București bătuți de Turci cu cnutul. — *Ibid.*, p. 234, no. 303.

» — Evrei supuși austriaci «insultați» de Romîni la serbarea Cuștilor, se ieaă la bătaie cu acestia; bat și pe oamenii Agiei. Dus la temniță unul dintre dînșii. «Evreii» raiale sînt împotriva Evreilor suditi; *ibid.*, p. 248. Aga spune că Turcii nu-s la ei acasă, că «n'au ecit să se ducă de unde au venit, căci n'avem nevoie de ei, cari sînt spioni și ne trădează la Poartă. Trebuie să fim stăpîni aici, și vom fi». — *Ibid.*, p. 252.

1824. — Consulul prusian scrie: «Cine se amestecă mai mult în toate și sînt mai murdari decît Turcii, Țigani și Evreii?». — H. X., p. 305, no. 377.

» — Evreii nu vreaă să se supune măsurilor împotriva ciumei și se plîng la Consulate. — *Ibid.*, p. 307.

1826. — Un Evreu din Botoșani face bani falși. — H. X., p. 354, no. 422.

» — Evreu zaraf al unui zaraf creștin. Cumpără casă de 27.000 de lei. — *Ibid.*, p. 375, no. 455.

1827. — «Șmil Focșăneanul, supus austriecesc din Fălticeni», luase pe șapte ani moșia Savești de la Aga Constantin Canta. Fratele acestuia vrea să-l scoată. — *St. Doc.*, VII, p. 263, no. 199.

» — Meșteri evrei lucrează la coperișul mănăstirii Hurezului. — *Ibid.*, XIV, p. 170.

1827, ^{17/20} August. — Marele-Spătar Alexandru Ghica arată consulului prusian că «Evreii ce vin din Iași» nu pot intra în București «în niciun cas, pe tînd aș vrea să se așeze ceilalți străini, ce se în-deletnicesc cu plugăria». — H. X., pp. 477-8, no. 515.

» — Novembre. Fug în Moldova Evreii cari se recrutează în Basarabia. — *Ibid.*, p. 433, no. 522.

C. 1828. — «Laba Faibiș, târgoveț din Botoșani», se recunoaște «prihănit și pricinuit de smintele», vinovat de «zădăritură cu rea cugetare împotriva târgului» unde e «născut și crescut și unde îi sînt acareturile și interesurile». De nu se va îndrepta, «atuncea eu să fiu scos din numărul târgoveților și depărtat și din târg, ca un neprielnic și fără credință către târg». — *St. Doc.*, V, p. 266, no. 165.

» — Evreii nu ieaș parte la conducerea târgului, pe cînd Armenii și Grecii ieaș; proiectul din 15 Novembre 1827 — *ibid.*, pp. 273, 284 — de a avea și ei doi epitropi nu se pune în aplicare. Rămîne deci hotărîrea domnească de a se cîrmui târgul printr'o «Casă obștească, de șase persoane alese din partea obștii, din care doi vor fi din boierii șezători în Botoșani, doi din neguțitorii fruntași, moldoveni sau greci, și doi din fruntașii oamenilor».

1828. — Chiriașii evrei ai dughenilor din Botoșani ale Mitropoliei. Stoleri, croitorii, pitarii, cușmarii. — *Doc. Call.*, II, pp. 67-8, no. 149

C. 1828. — Evreii în dughenile Mitropoliei de la Iași:
Acolò unde-ău șezut Theotokis și Evghene [Bulgaris],
Astăzi vind Jidovii marfă, făcîndu-se tot dughene. — *Ibid.*, p. 72, no. 159.

1831. — Pe la Hirlău un Evreu tovarăș cu țeranii răsculați. — *St. Doc.*, I-II, p. 211.

1833. — Un Evreu din Botoșani iea case cu chirie de la Aga Grigore Balș. — *St. Doc.*, VII, p. 149, no. 111.

1835. — «Frații Marcu sin Avram olari» și Herșcu vind hahamului din Tîrgu-Frumos o dughiană «pe locul nostru de baștină..., de la părinții noștri». — *Doc. Call.*, I, p. 602, nota 1.

1849. — Evreii din Moldova dau cite «60 de lei cotisație». — N. Suțu, *Notions statistiques*, p. 59.

De toți, sînt 11.056 de familii; p. 61.

1856. — Grigore-Vodă Ghica e de părere «că năvălirea în proprietate a numeroasei populații evreiești ar fi cauză sigură de ruină pentru țară»; Sturdza, *Acte și Doc.*, II, p. 971; cf. și pp. 981, 986; III, pp. 98-9.

» — Depeșă a lui Place, consul frances la Iași: «În fiecare zi intră Evreii cu miile în Principate, și mai ales în Moldova.» Sînt 35.000 de sudii austriaci. («Je tiens du consul-général d'Autriche lui-même qu'il a dans ce moment sous sa protection plus de 35.000 individus de cette religion.») — *Ibid.*, III, p. 979.

1858. — Evreii din Principat cer, prin Rothschild, Guvernului frances «ameliorarea sortii lor». — *St. Doc.*, VII, p. 265; IX, p. 57.

1859. — Depeșă a consulului frances din Iași: «Pe cînd la București Evreii sînt în număr aproape neînsemnat, ei formează, din po-trivă, aproape jumătate din populație la Iași.» — *Ibid.*, IX, p. 311.

1859. — Rothschild intervine la Cuza-Vodă pentru Evreii din Galați. *Ibid.*, pp. 322-3, 326, 333, 358-60.

1867. — Evreii din Iași se deosebesc prin «murdăria zdrențelor ce-î acopar», prin «mundiciile ce încunjură casele lor și putoarea ce i-se dintr'însele». «Religia lor e cel mai mic lucru care-î osebește în ochi Românilor. Nu ca Evreii ce urmează preceptele mosaice sînt ei neliniștiți, ci ca u popor străin în atingere zilnică cu alt popor, fără a se contopi vre-odata cu el, nici a s apropia măcar, avînd alte moravuri, altă limba, alte haine, acaparînd tot micul negoț prin industria sa, tot banul prin dibăcia și economia sa, un popor străin în țara a carii seva o storc, alcatuind un Stat în Stat. ...Deci printr'o informație falsă a putut spune Crémieux ca: România cînd s'a alcătuit, i-a găsit stabilită cu mult timp înnainte de alcătuirea ei... Cea mare parte din familiile evreiești ce locuiesc România e, de naștere, ca și de voința, de moravuri, de spirit și limbă, străină țerii. A venit prin emigrație din Austria și din Rusia. Această emigrație a început cu mulți ani în urmă, dar a ajuns mai ales foarte activă supt cîrmuirea lui Mihail Sturza. Nu că ar fi fost chemați în țară; dar mișcarea ac stei navălimi straine, ca să zicem așa, a fost hotărîită de măsurile luate în cele doua State vecine.» (Rusia înlaturînd pe vagabonzi murdri d'n orașe și trimetîndu i la plugărie pe lingă Marea-Neagră hotarînd d r pe caftane — 50 de ruble pe perciuni, — 25.) «Astfel pătrund, prin viclenie, acești calici corupători, cari cumpărau a tîel o patr'e p ovisorine și cuceriau în adăpost». Apoi vine potopul d n Galitia și Bucovina, de trica recrutărilor pentru războaiele recente. «Triburile lui Israel se pun în mers spre Canaanul cîmetei u de i t i totdeauna cu punga 'n nîmă... Nu vreau să-și trimeată copiii la școlile romanesti, si aduc înnainte religia și tirania ce ar fi dacă s'ar i npune ac stor copii altă limbă decît jargonul lor nemțesc. Deci au școl deosebite în toate orașele... Nu vreau cu niciun pret sa-și trimeata bolnavii în pital le comunelor sau ale Statului, — aș pretutindenî spitalele lor deosebite», care sînt infecte, fără ca Statul să fie lasat a apăra de J'danul bogat pe J'idanul sărac. «Scăpînd de starea civila, de imposit, de școală de spital, Evreii născuți în țară își întrebunțează toata dibăcia ca să scape de serviciul militar... Același recrūt infirm se presîntă de mai multe ori și în mai multe districte supt nume deosebite. Altu emigreaza la epoca recrutarii, facea-i reclame consulii ca străini... Se recurge une ori la bani pentru a-i liberă, supt pretextul incapacității de serviciu. În sfîrșit trebuie să s unem ca aceia cari, cu toate șireteniile, nu pot eluda legea, sînt soldați detestabili.... 800.000 de brațe nu apucă nici plugul, nici sapa, nici pușca, — ci numai banul. Tot micul comerț e în minile lor; laptele, carnea, fruct le, rachiul mai ales, rachiul, pe care nu-l b'au și-l amesteca cu vitriol, înșelînd pe Romîn si otravînd tot odată orașele și satele. Evreul e croitor, dubălar (tabacar), tinichigiu, cizmar, ceasornicar... [La țară] ieau pe ci ci ani usufructul pămîntului... Au în solda lor țeranii aprig taxați, supraveghiați și zoriți; ajung astfel adevarați antreprenori de cultură fără a fi vre-odată cultivatori. [Fac camătă.] Am văzut cum fac împrumuturi cu 5% pe lună. Am aflat că un proprietar mare, om sigur, împrumutînd cu ipotecă, da 22% pe an, altul 34. În străinătate discreditează hîrțile de Stat romănesti.» La Iași, case cu 500 de Evreii, 5 de oăie, plus dobitoacele.— Desjardins. *Les Juifs de Moldavie*, Paris, Dentu. 1867.

Iași, Iulie 1867.

